ARCHEOLOGISCHE EVALUATIE VAN HET BODEMARCHIEF TER HOOGTE VAN HET ROBECIJNPLEIN TE SPIERE (WEST-VLAANDEREN)

VERSLAG VAN RESULTATEN

ABO Archeologische Rapporten 1527

Rapport opgemaakt door: Tine Van denhaute en Jan Coenaerts

maart 2021

Dossiernr. 30378.R.01

Projectcode OE: 2021B214

Derbystraat 51

9051 Gent

COLOFON

Titel

Archeologische evaluatie van het bodemarchief ter hoogte van het Robecijnplein te Spiere (West-Vlaanderen)

Auteurs

Tine Van denhaute en Jan Coenaerts

Projectnummer

- 30378 (intern)
- 2021B214 (AOE)

Plaats en Datum

Gent, maart 2021

Reeks en nummer

ABO archeologische rapporten 1527

ISSN 2406-3940

RAPPORTFICHE

Template

Versies		
Versie	Datum	Status
v0	15/3/2021	Interne draft
v1	16/03/2021	Externe draft / definitieve versie
v2	30/3/2021	Definitieve versie

Projectteam	
Functie	*Naam*
Projectleider	Tine Van denhaute
Kwaliteitscontrole	Jan Coenaerts
Business Unit Manager	Toon Moeskops
General Director	Patrick Hambach

INHOUD

DEEL 1 Verslag van Resultaten 7

1 Inleiding 7
1.1 Thesaurus 7
1.2 Administratieve gegevens 7
1.3 Doel van het onderzoek 8
1.4 Aanleiding van het onderzoek 8
1.5 Afbakening onderzoeksgebied 8
1.6 Onderzoeksstrategie 11

2 Aard van de bedreiging 12
2.1 Huidige situatie 12
2.2 Toekomstige situatie 14

3 Assessmentrapport: Landschappelijke analyse 21
3.1 Topografische situering 21
3.2 Bodemkundige situering 25

4 Assessmentrapport: archeologische voorkennis 30
4.1 Spiere-Helkijn: een beknopte historische schets 31
4.2 Beschermende bouwkundige eenheden 32
4.3 Beschermde archeologische site 34
4.4 Centrale archeologische inventaris 36
4.5 Archeologienota's waarvan reeds akte genomen werd 38
4.6 Cartografische bronnen 40

5 Controleboringen 43

6 Besluit 48
6.1 Interpretatie en datering 48
6.2 Samenvatting en potentieel tot kennisvermeerdering 49

7 Bibliografie 51

LIJST VAN FIGUREN

Figuur 1: Het studiegebied aangeduid op de GRB basiskaart (Geopunt 2021)..... 9
Figuur 2: Het studiegebied aangeduid op de kadasterkaart (CadGis 2021)..... 10
Figuur 3: Orthofoto (meest recent) met aanduiding van het studiegebied (Geopunt 2020)..... 12
Figuur 4: Het Robecijnplein in het noordwesten van het studiegebied (Google Maps 2021)..... 12
Figuur 5: De elektriciteitscabine en groene zone in het zuidwesten van het studiegebied (Google Maps 2021)..... 13
Figuur 6: Zicht op Robecijnplein 4 en 6 met rechts een gedeelte van de kerk en het kerkhof (Google Maps 2021)..... 13
Figuur 7: De weg Robecijnplein ten oosten van de kerk. (Google Maps 2021) 13
Figuur 9: Indeling van het studiegebied naar de aard van de werken (ABO nv 2021)..... 14
Figuur 10: tabel dieptes en geplande werken (ABO nv)..... 15
..... 17
Figuur 11: Inplantingsplan van de toekomstige situatie (Initiatiefnemer 2021)..... 17
Figuur 12: Het landschapsbalkon in natuursteen in de zone ten zuiden van de Grote Spierebeek (Initiatiefnemer 2021) 18
Figuur 13: De zone van de parkpaden (hier ten oosten van de kerk) (Initiatiefnemer 2021) 19
..... 20
Figuur 14: Heraanleg van het wegdek voor de weg Robecijnplein (Initiatiefnemer 2021) 20
Figuur 15: Topografische kaart met aanduiding van het studiegebied (Geopunt 2021)..... 21
Figuur 16: Het studiegebied aangeduid op de hoogtekaart (DTM 1m) (Geopunt 2021)..... 22
Figuur 17: Skyview (afgeleid van DTM 1m) met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2021)
..... 23
Figuur 18: Visuele weergave van de genomen hoogteprofielen bij het studiegebied (Geopunt 2021)24
..... 24
Figuur 19: Profiellijn west-oost (Geopunt 2021)..... 24
..... 25
Figuur 20: Profiellijn west-oost (Geopunt 2021)..... 25
Figuur 21: Gedigitaliseerde bodemkaart (1:20.000) met aanduiding van het studiegebied (Geopunt 2021)..... 25
Figuur 22: Gedigitaliseerde Quartairgeologische kaart (1:200.000) met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2021)..... 27
..... 27
Figuur 23: Quartairgeologische sequentie in het westen van het studiegebied (Geopunt 2021)..... 27
..... 28
Figuur 24: Quartairgeologische sequentie in het oosten van het studiegebied (Geopunt 2021) 28
Figuur 25: Gedigitaliseerde Tertiairgeologische kaart (1:50.000) met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2021)..... 28
Figuur 26: Bodembedekkingskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2021) 29
Tabel 1: Tabel met geraadpleegde bronnen 30
Figuur 27: bouwkundige erfgoed (ABO nv 2021)..... 33
Figuur 28: kerk van Spiere met monumentale toegangstrap (Beeldbank OE 20211) 33
Figuur 29: CAI-meldingen op het DTM met afbakening onderzoeksgebied (ABO nv 2021)..... 36
Tabel 2: Overzichtstabel van de CAI-meldingen in de directe omgeving (Centraal Archeologische Inventaris 2021)..... 37
..... 38
Figuur 30: De afgebakende site ‘De Hel’ (Van Dijk 2008)..... 38

Tabel 3: Tabel met archeologienota's in de omgeving van het studiegebied (Agentschap Onroerend Erfgoed 2018) 39
Figuur 31: Figuratieve kaart van de Schelde bij het dorp Spiere, opgemaakt door landmeter Albert de Bersaques in 1744 (Van der Waa 2019, figuur 15) 40
Figuur 32: Ferrariskaart (1770-1778; ABO nv 2021) 41
Figuur 33: Atlas der Buurtwegen (ABO nv 2021) 41
Figuur 34: Projectie plangebied op de Vandermaelenkaart (ABO nv en Geopunt 2021) 42
Figuur 35: Poppkaart (ABO nv en Geopunt 2021) 43
Figuur 36: De inplanting van de controleboringen binnen het studiegebied (Geopunt 2021) 44
Figuur 37: Boorstaat boring 2 en 4 (ABO nv 2021) 45
Figuur 38: Foto boring 2 (ABO nv 2021) 45
Figuur 39: Boorstaat boring 5 (ABO nv 2021) 46
Figuur 40: Boorstaat boring 6 (ABO nv 2021) 46
Figuur 41: Foto boring 5 en 6 (ABO nv 2021) 47
Figuur 42: Afbakening zone voor vrijgave (opgehoogde zone) en verder vooronderzoek (ABO nv 2021) 50

DEEL 1 VERSLAG VAN RESULTATEN

1 INLEIDING

1.1 THESAURUS

Bureauonderzoek, Robecijnplein, Spiere, kerk, neolithicum, heraanleg

1.2 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Projectcode	Onroerend Erfgoed: 2021B214
ISSN-nummer	2406-3940
Erkend Archeoloog	ABO nv
Erkenningsnummer	OE/ERK/Archeoloog/2017/00167
Naam + adres onderzoeksgebied	
- straat + nr.:	Robecijnplein zonder nummer
- Postcode :	8587
- Fusiegemeente :	Spiere
- Land :	België
Lambertcoördinaten (EPSG:31370)	N: 78344,6200/156989,1800 O: 78502,6600/156869,6600 Z: 78451,5400/156834,7400 W: 78362,6200/156881,1800
Kadaster	
- Gemeente :	Spiere-Helkijn
- Afdeling :	1
- Sectie :	A
- Percelen :	Openbaar domein, 490; 498E; 629B; 630A; 631A; 632G; 628F; 559L; 559N
Onderzoekstermijn	Maart 2021

1.3 DOEL VAN HET ONDERZOEK

Het doel van de archeologienota is nagaan in welke mate het archeologisch archief bedreigd wordt door een nakende ingreep in de bodem. Het onderzoek heeft drie objectieven. Ten eerste wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van de site. Daarnaast wordt nagegaan welke bewaring we kunnen verwachten van deze archeologische resten. Ten derde wordt nagegaan wat de impact van de geplande ingreep in de bodem zal zijn op deze resten.

De gegevens voor deze analyse worden gehaald uit bestaande en ontsloten landschappelijke, bouwkundige en archeologische inventarissen en kaarten in combinatie met de plannen geleverd door de opdrachtgever. Op basis van de resultaten van dit onderzoek zal een advies worden geformuleerd voor eventueel archeologisch vervolgonderzoek; in situ bewaring of vrijgave van het terrein.

1.4 AANLEIDING VAN HET ONDERZOEK

Deze archeologienota kwam tot stand in opdracht van de initiatiefnemer naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen voor aanpassingen aan het bestaande wegprofiel en de aanleg van nieuwe wandelpaden langs de kerk.

Doordat de oppervlakte van de percelen waarop deze ingreep betrekking heeft de grens van 3.000m² (ca. 7.430²) overschrijdt en de ingreep in de bodem de grens van 1.000m² (ca. 7.430²) overschrijdt buiten een archeologische zone, moet er in het kader van het Onroerend Erfgoeddecreet voorafgaand aan een bouwvergunning, een archeologienota worden opgemaakt om het archeologisch potentieel te evalueren (art. 5.4.1. Onroerend Erfgoeddecreet). Hierbij wordt bijgevolg een archeologienota opgemaakt op basis van een bureauonderzoek.

1.5 AFBAKENING ONDERZOEKSGEBIED

Het studiegebied omvat het Robecijnplein, het plein rondom en ten westen van de kerk van Spiere. Ten zuiden en oosten van het kerk loopt ook een weg, eveneens Robecijnplein genaamd. Binnen het studiegebied bevinden zich ook twee woningen ten noordoosten van de kerk en een elektriciteitshuisje ten zuiden van de kerk. De kerk en het omringende kerkhof zijn niet opgenomen binnen het studiegebied. In het noordwesten van het studiegebied stroomt de beek ‘Grote Spiere’.

Figuur 1 geeft het studiegebied weer op de GRB basiskaart, terwijl figuur 2 de kadasterkaart voor het studiegebied toont.

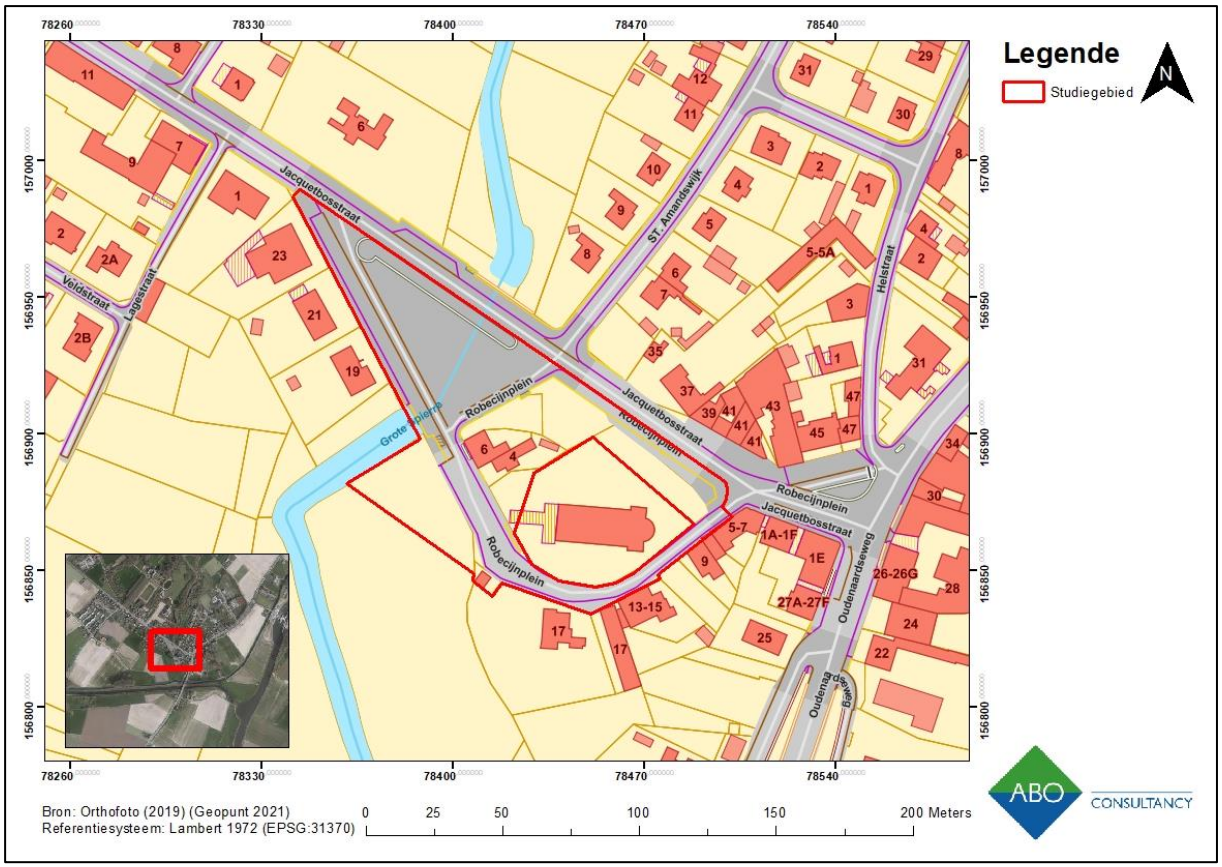

Figuur 1: Het studiegebied aangeduid op de GRB basiskaart (Geopunt 2021)

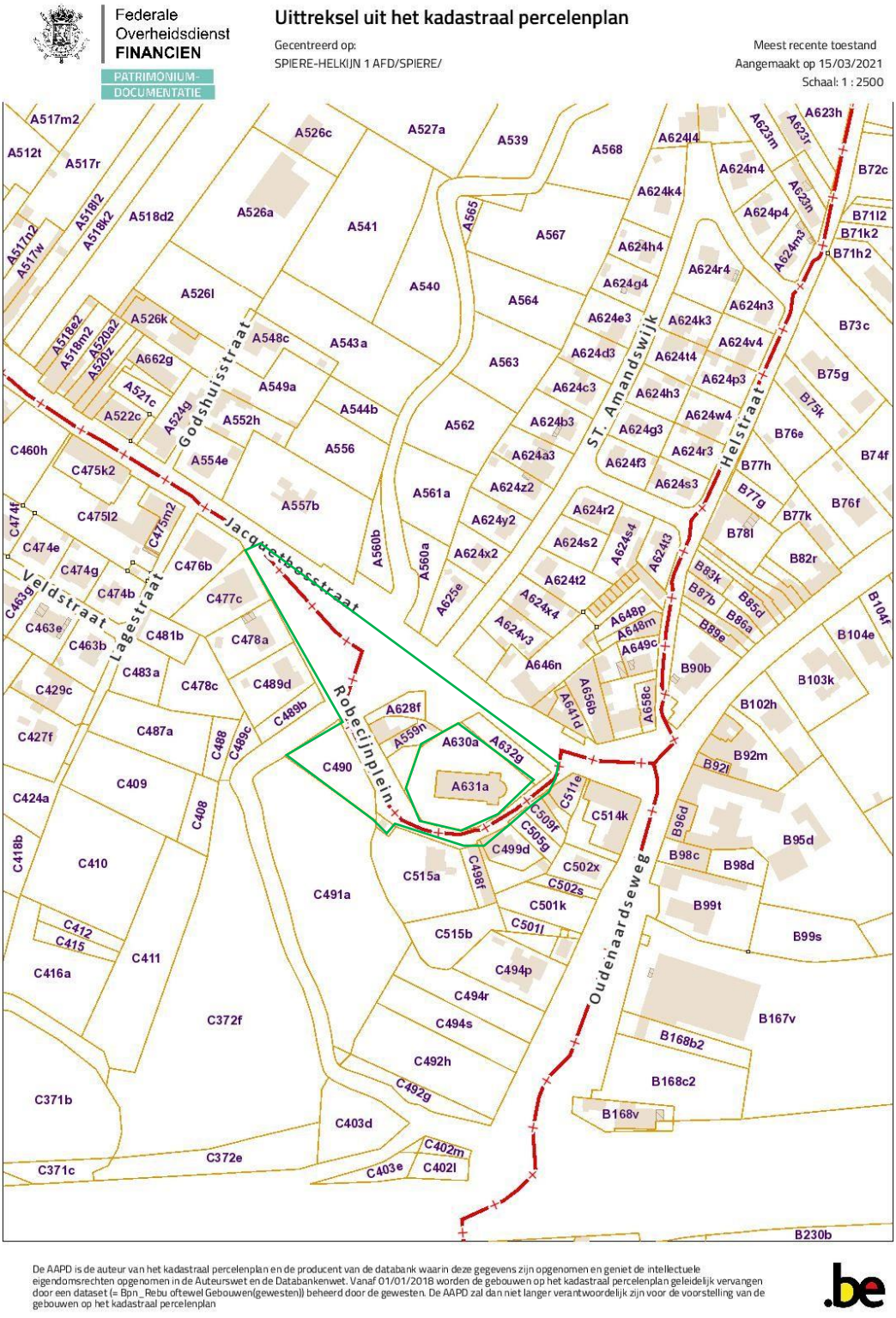

Figuur 2: Het studiegebied aangeduid op de kadasterkaart (CadGis 2021)

1.6 ONDERZOEKSSTRATEGIE

Volgende twee stappen worden ondernomen om een archeologisch verwachtingsprofiel op te stellen:

1) Een analyse van de bestaande en ontsloten landschappelijke gegevens plaatst het studiegebied in een breder landschappelijk kader (hst. 3). Hiervoor werden zowel kaartmateriaal als literaire bronnen geconsulteerd.

2) Een analyse van de bestaande en ontsloten historische en archeologische gegevens geven inzicht in het archeologisch potentieel van het studiegebied (hst. 4). Hierbij werden voornamelijk inventarissen onroerend erfgoed en historische kaarten geraadpleegd.

Het archeologisch verwachtingsprofiel wordt vervolgens geconfronteerd met de aard van de geplande werken teneinde de impact van deze werken te bepalen en een advies te formuleren.

2 AARD VAN DE BEDREIGING

2.1 HUIDIGE SITUATIE

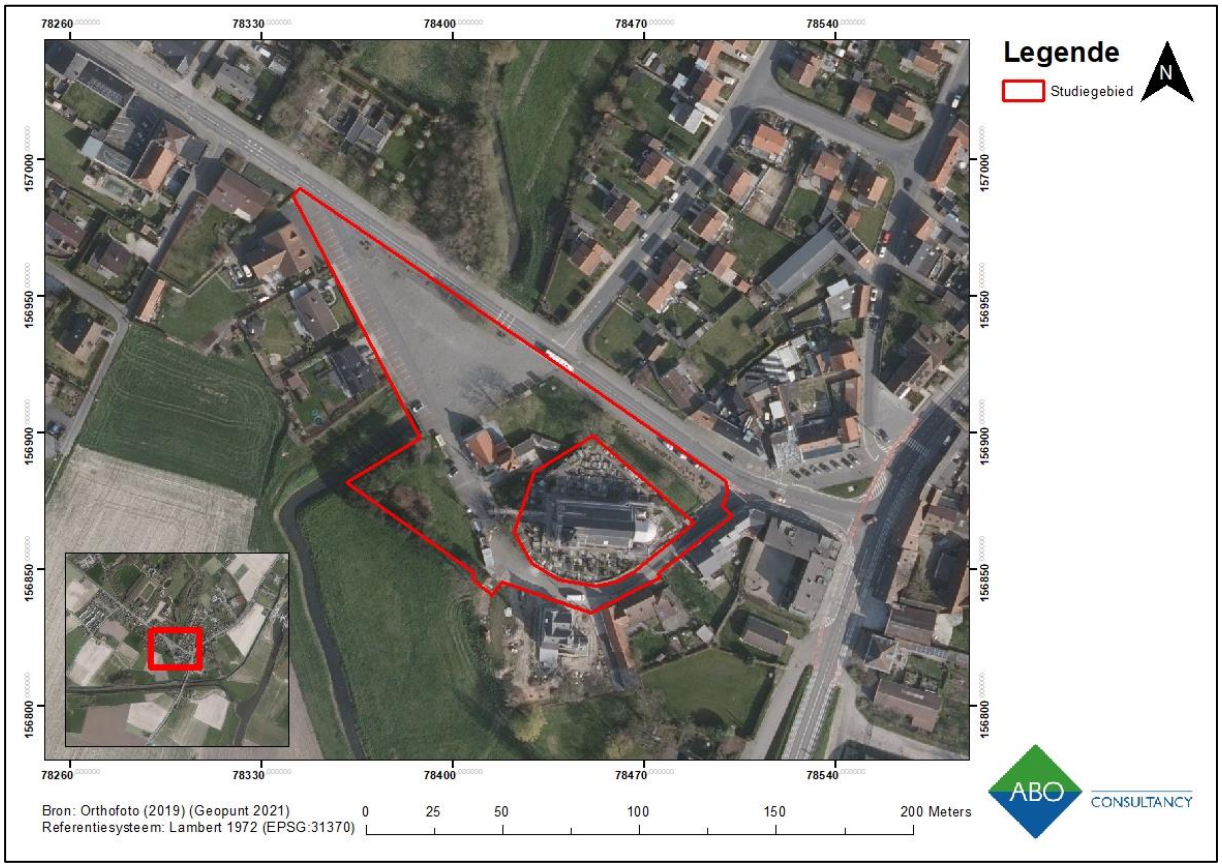

Figuur 3: Orthofoto (meest recent) met aanduiding van het studiegebied (Geopunt 2020)

Binnen het noordwestelijke deel van het studiegebied bevindt zich momenteel een met kasseien verhard plein. Aan de zuidwestelijke en noordoostelijke rand van dit plein bevindt zich een weg. Ten zuiden van dit plein bevinden zich twee woningen (Robecijnplein 4 en 6). Ten zuiden van deze woningen bevindt zich de kerk van Spiere met het omringende kerkhof. Deze maakt geen deel uit van het studiegebied. In de zuidwestelijke zone van het studiegebied bevindt zich een onbebouwde zone, het gaat hier om grasland met enkele bomen.

Figuren 4 tot en met 7 geven een beeld van de huidige situatie binnen het studiegebied.

Figuur 4: Het Robecijnplein in het noordwesten van het studiegebied (Google Maps 2021)

Figuur 5: De elektriciteitscabine en groene zone in het zuidwesten van het studiegebied (Google Maps 2021)

Figuur 6: Zicht op Robecijnplein 4 en 6 met rechts een gedeelte van de kerk en het kerkhof (Google Maps 2021)

Figuur 7: De weg Robecijnplein ten oosten van de kerk. (Google Maps 2021)

2.2 TOEKOMSTIGE SITUATIE

Figuur 8: Een overzichtsbeeld van het vernieuwde Robecijnplein (Initiatiefnemer 2021)

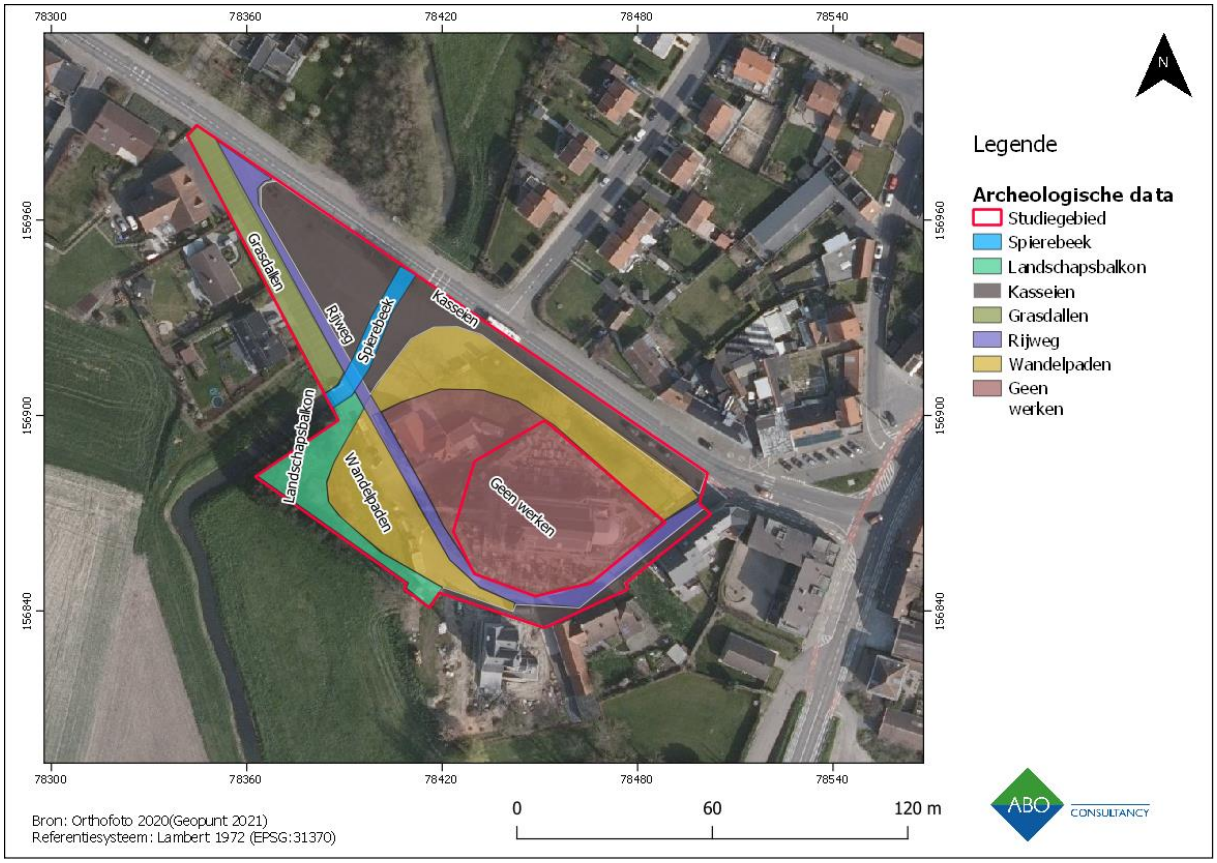

Figuur 9: Indeling van het studiegebied naar de aard van de werken (ABO nv 2021)

2.2.1 VERNIEUWEN WEGDEK EN AANLEG NIEUWE WANDELPADEN

Binnen het studiegebied wordt het wegdek (ca. 500m) van het Robecijnplein (weg rondom de kerk) heraangelegd. Het gaat hier enkel om de toplaag in asfalt waardoor de werken plaatsvinden binnen de reeds verstoorde zone bij de aanleg van de huidige weg.

Bijkomend worden ook nieuwe wandelpaden (ca. 200m lang en 1m breed) aangelegd. Het gaat dan om de zone ten oosten van de kerk, ten noorden van Robecijnplein 4 en 6 en de zone ten zuiden van de Grote Spierebeek. De diepte van aanleg voor deze wandelpaden bedraagt ca. 40cm-mv. Door de aanleg van een drainagebuis onder deze paden komt de maximale uitgraving op ca. 1m-mv.

2.2.2 HERAANLEG ROBBECIJNPLEIN (CA. 2.000 M²)

Het Robecijnplein (pleinzone ten noorden van de kerk en de woningen Robecijnplein 4 en 6) wordt heraangelegd met hergebruik van de bestaande klinkers. De maximale diepte voor de werken reikt hier tot ca. 40cm-mv met inbegrip van een nieuwe funderingslaag.

Langsheen de westelijke rand van dit plein komen parkeerplaatsen (ca. 500m²), aangelegd met grasdallen. De aanlegdiepte bedraagt hiervoor ca. 50cm-mv. In dezelfde zone, ten zuiden van de parkeerplaatsen, komt ook een fietsenrek. De diepte van uitgraving om dit fietsenrek te verankeren in de ondergrond bedraagt ca. 35cm-mv.

2.2.3 LANDSCHAPSBALKON (CA. 1200M²)

In de zone ten zuiden van de Grote Spierebeek en ten zuiden van de kerk komt een landschapsbalkon (cf. figuur 11), aangelegd met drie hoogteniveaus in natuursteen. Hiervoor dient genivelleerd te worden. De maximale nivelleerdiepte bedraagt ca. 50cm-mv. Er dient echter rekening gehouden te worden met compactie door zware machines in deze voorheen onbebouwde groenzone. Deze werken vormen een bedreiging voor eventuele archeologische resten.

Bestaande bomen worden zoveel mogelijk behouden. Een tiental bomen worden nieuw aangeplant, waarbij voor de diepte van aanplant een verstoring van ca. 1,5m-mv dient gehanteerd te worden.

2.2.4 IMPACT VAN DE WERKEN

Zone	Grootte zones	Diepte van de werken
Heraanleg wegdek Robecijnplein (straat)	1.000m²	Enkel asfaltlaag vernieuwen
Wandelpaden	200m²	1m
Robecijnplein (pleinzone) heraanleg met hergebruik bestaande klinkers	2.000m²	40cm
Parkeerzone in betongrasdallen	500m²	50cm
Landschapsbalkon (aanleg in niveaus met natuursteen)	1.200m²	50cm
Bomen (aanplant nieuwe bomen)	Lokale verstoring	1m

Figuur 10: tabel dieptes en geplande werken (ABO nv)

De impact van de werken op het bodemarchief is eerder beperkt voor de heraanleg van het wegdek (ca. 1.000m²), gezien de vernieuwing plaatsheeft in de reeds bestaande weg. Ook voor de heraanleg van het Robecijnplein (ca. 2.000m²) is de impact eerder beperkt, gezien de beperkte diepte van de werken en diepte van de bestaande verhardingen. Bovendien hebben de werken plaats in opgehoogde gronden nabij de ingekokerde Grote Spiere die onder het plein doorloopt. Hierdoor is er hier geen impact te verwachten van de geplande werken op eventuele archeologische resten. Ook de zone van het landschapsbalkon bevindt zich op basis van de bodemkaart in opgehoogde grond. Hoewel de werken hier tot ca. 50cm-mv reiken (en lokaal, voor de aanplant van bomen tot ca. 1,5m-mv) valt ook hier geen impact op archeologische resten te verwachten.

Voor de wandelpaden lijkt de situatie anders. De aanleg van nieuwe wandelpaden met drainage tot ca. 1m-mv lijkt dieper te gaan dan de bestaande verhardingen met inbegrip van de bestaande fundering. Hier lijkt verder onderzoek dan ook aangewezen. Figuur 11 geeft het inplantingsplan voor de toekomstige situatie weer, figuur 12, 13 en 14 betreffen de doorsnedes. Voor een betere leesbaarheid zal het inplantingsplan ook apart worden aangeleverd.

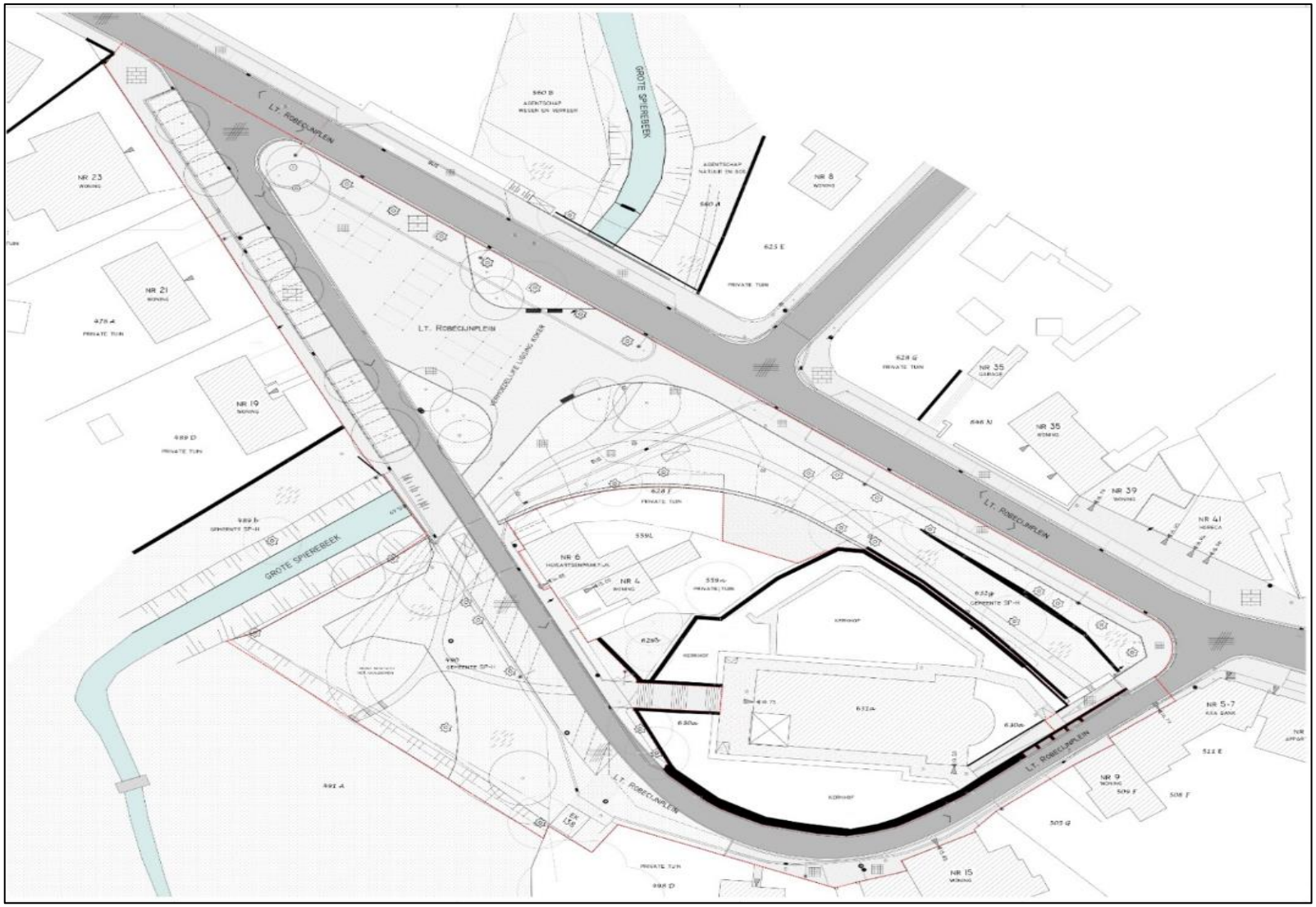

Figuur 11: Inplantingsplan van de toekomstige situatie (Initiatiefnemer 2021)

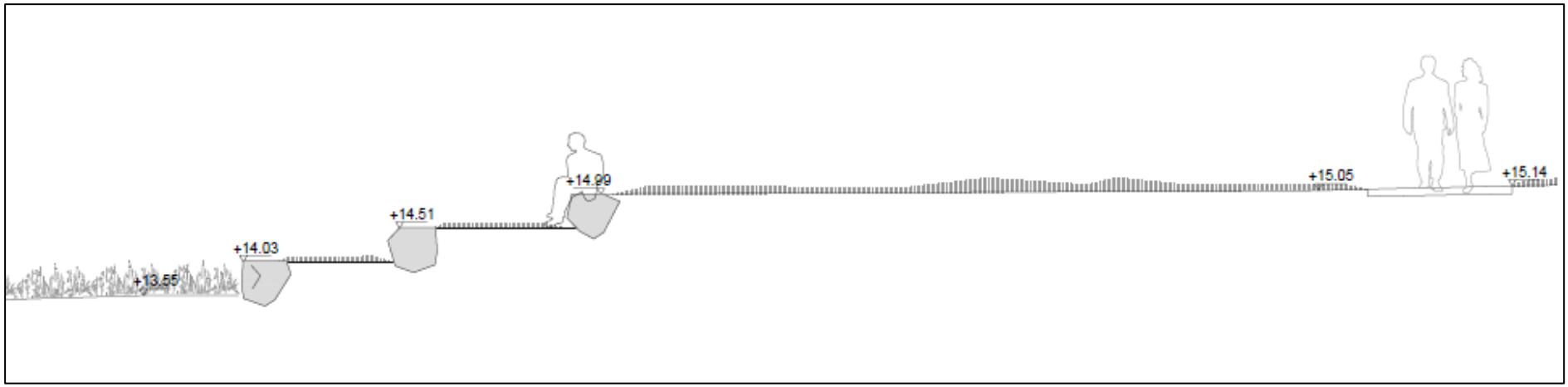

Figuur 12: Het landschapsbalkon in natuursteen in de zone ten zuiden van de Grote Spierebeek (Initiatiefnemer 2021)

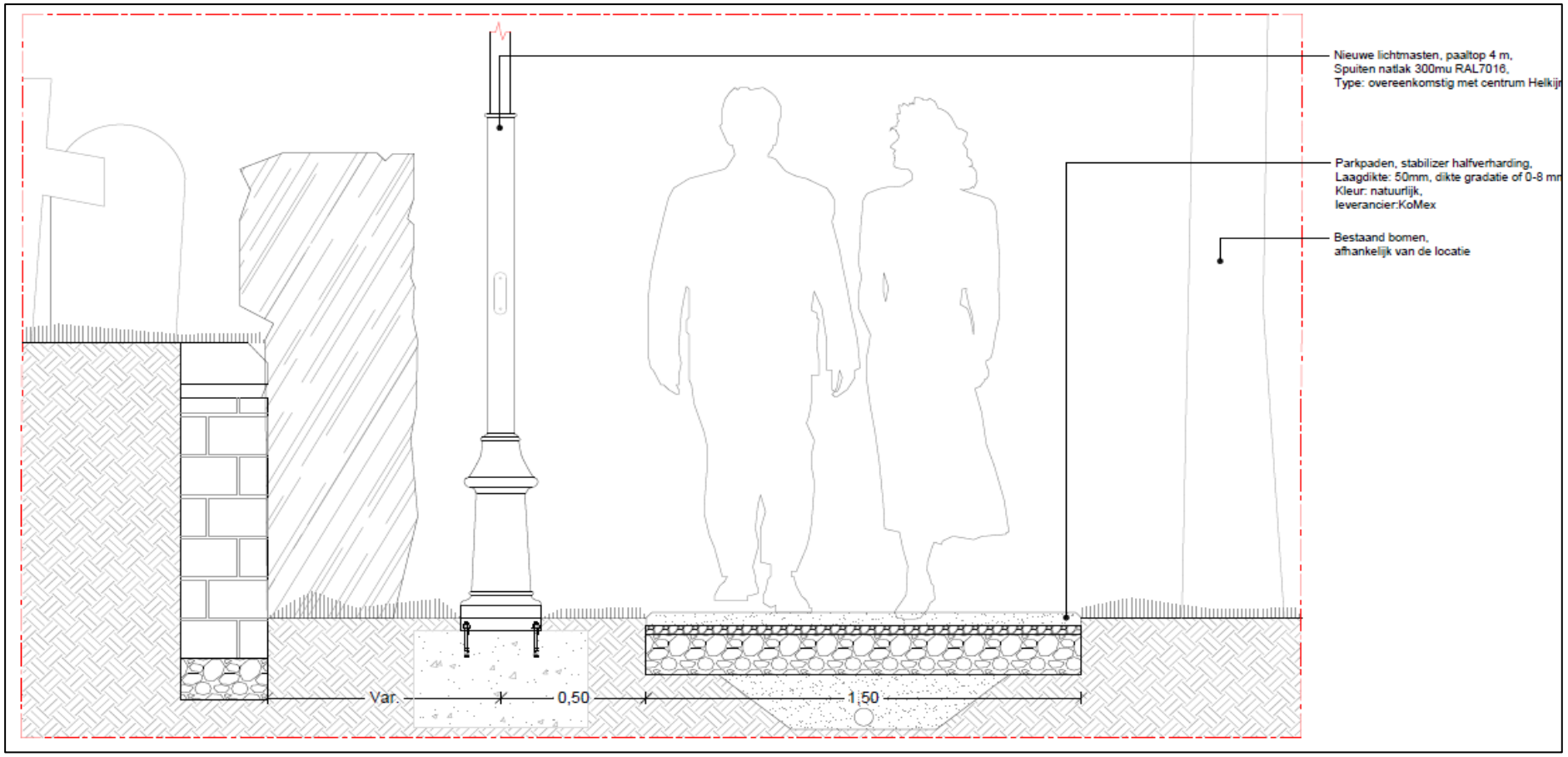

Figuur 13: De zone van de parkpaden (hier ten oosten van de kerk) (Initiatiefnemer 2021)

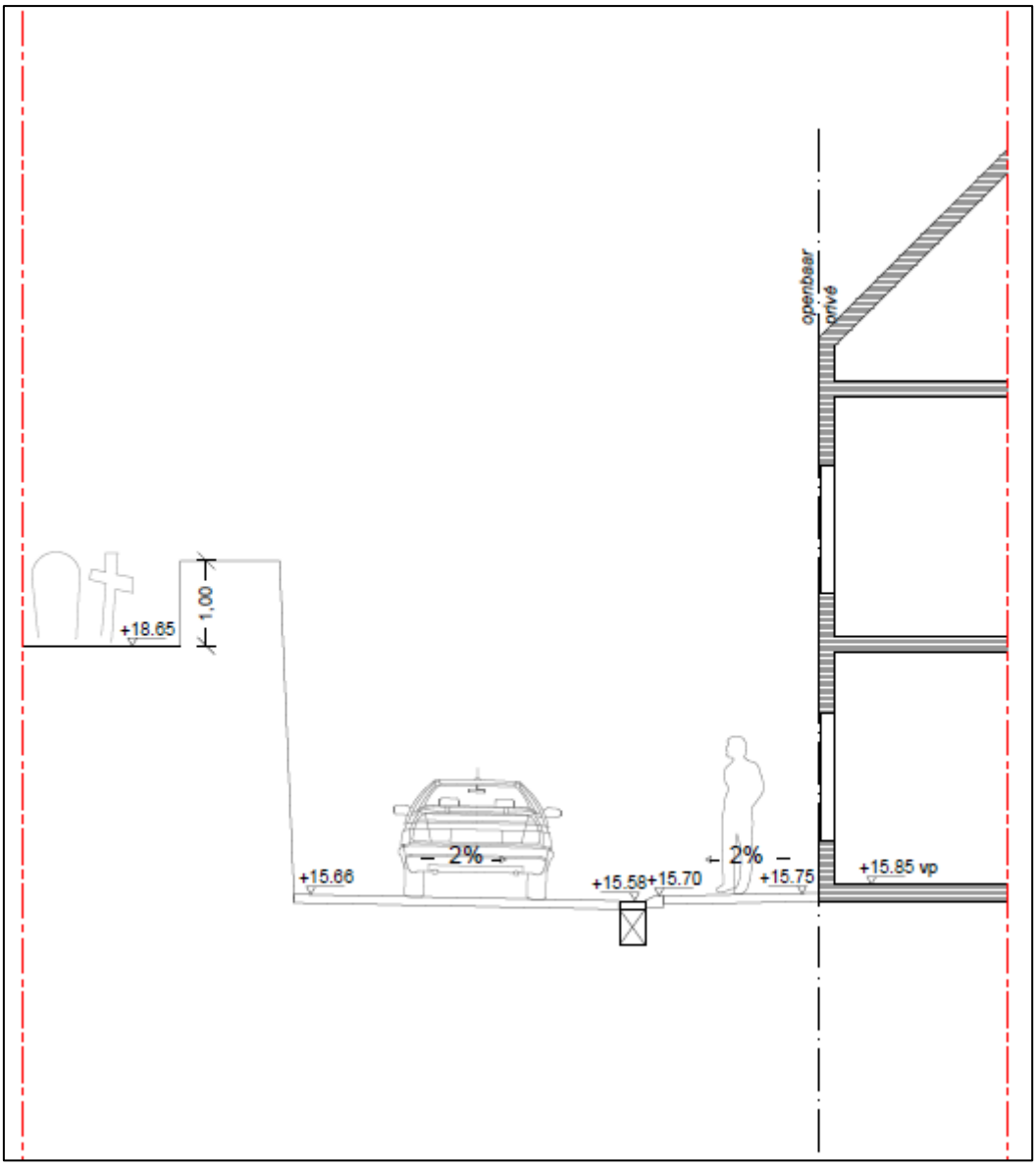

Figuur 14: Heraanleg van het wegdek voor de weg Robecijnplein (Initiatiefnemer 2021)

3 ASSESSMENTRAPPORT: LANDSCHAPPELIJKE ANALYSE

3.1 TOPOGRAFISCHE SITUERING

3.1.1 TOPOGRAFIE

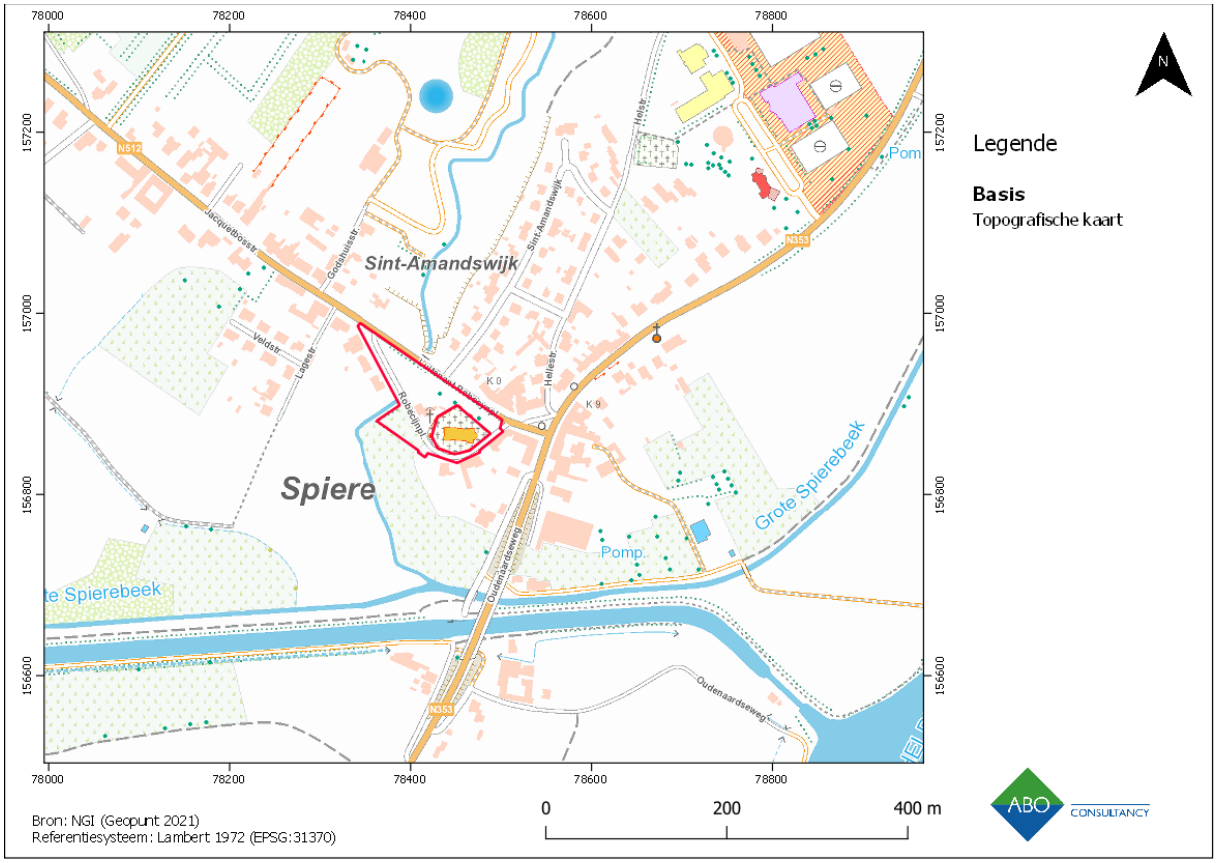

Figuur 15: Topografische kaart met aanduiding van het studiegebied (Geopunt 2021)

Op de topografische kaart (figuur 15) zien we de kerk van Spiere met rondom het kerkhof. Deze bevinden zich in de afgebakende zone die geen deel uitmaakt van het studiegebied. De Grote Spierebeek is te zien aan de noordwestelijke zijde van het studiegebied (deze kruist het studiegebied ondergronds). Ten zuiden van het studiegebied bevindt zich de Zwarte Spierebeek (hier eveneens aangeduid als Grote Spierebeek). Ten zuiden hiervan is het Spierekanaal te zien dat uitkomt in de Schelde ten oosten (nog net te zien in de zuidoostelijke hoek van de kaart. Ten noorden van het studiegebied is de dorpskern van Spiere te zien. Aan de noordrand van het dorp bevindt zich de gemeentelijke begraafplaats met ten noorden daarvan een sportcomplex. In de omgeving komen de toponiemen 'Spiere' en 'Sint-Amandswijk' voor.

3.1.2 HOOGTEVERLOOP

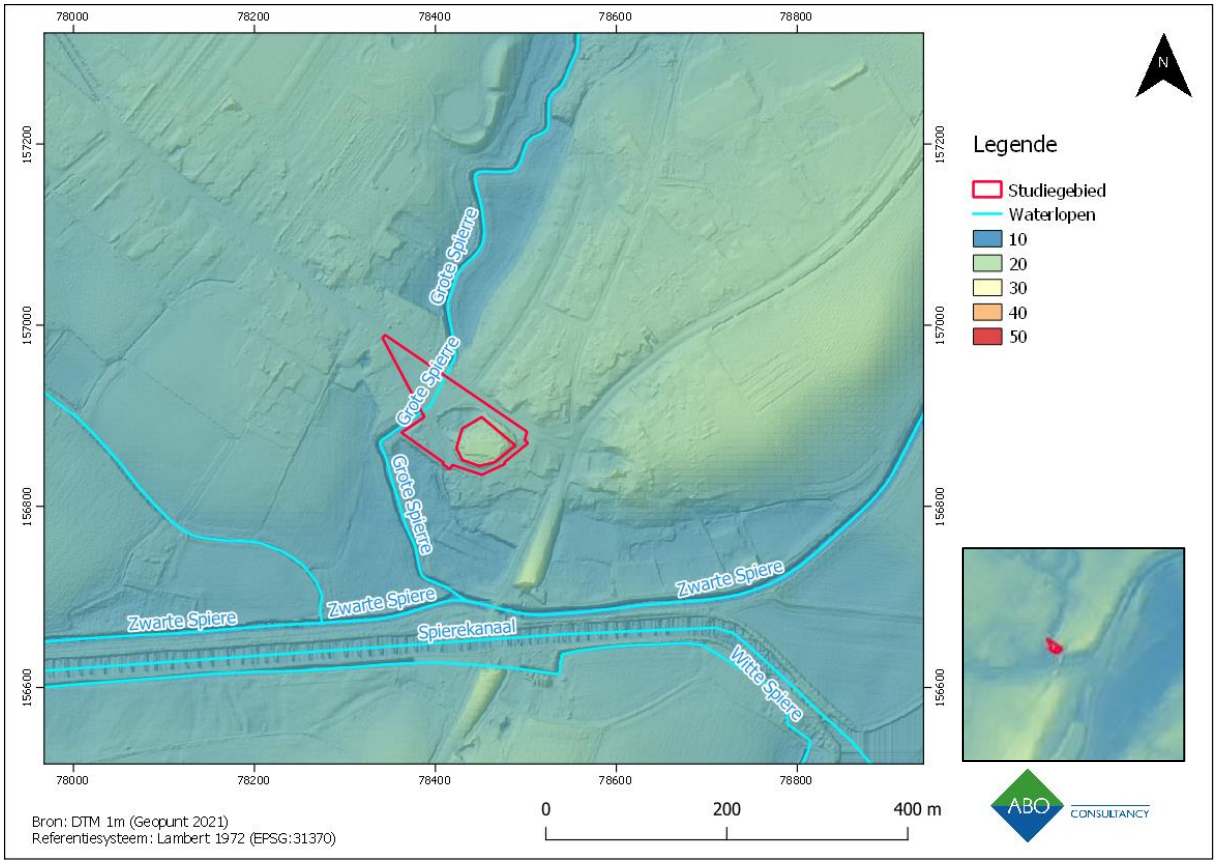

Figuur 16: Het studiegebied aangeduid op de hoogtekaart (DTM 1m) (Geopunt 2021)

De noordwestelijke helft van het studiegebied bevindt zich iets lager gelegen in het landschap, binnen de alluviale vlakte van de Grote Spierebeek (figuur 16). Deze beek is ingekokerd onder het Robecijnsplein. Binnen de zuidoostelijke helft van het studiegebied is de heuvel van de kerk en het kerkhof te zien. Deze werd artificieel opgehoogd in de 18de eeuw opdat door het gebruik van de begraafplaats de funderingen van de kerk niet bloot zouden komen te liggen. Algemeen bevindt deze zuidoostelijke zone zich evenwel iets hoger, net ten oosten van de alluviale vlakte van de Grote Spiere. De zone ten noorden van het studiegebied (waar het dorp Spiere zich bevindt) bevindt zich iets hoger in het landschap, tussen de alluviale vlakte van de Grote Spierebeek in het westen en de Schelde in het oosten.

Het zuidoosten van het studiegebied is door de iets hogere ligging in het landschap nabij water gunstig gelegen voor bewoning in vroegere periodes. Ook voor de steentijd was deze locatie gunstig.

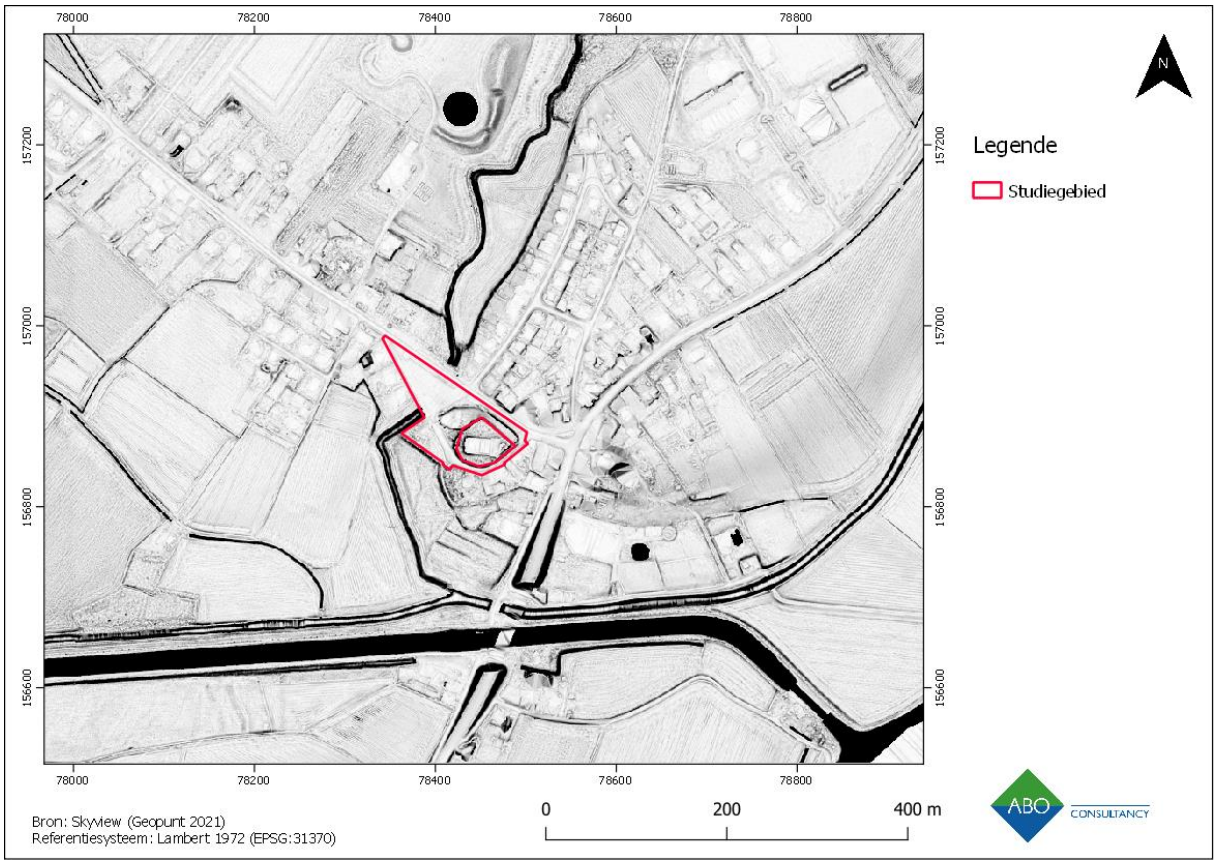

Figuur 17: Skyview (afgeleid van DTM 1m) met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2021)

Op de skyview (figuur 17) zien we duidelijk de Grote Spierebeek westelijk van het studiegebied. In het zuiden is de Zwarte Spierebeek te zien met ten zuiden daarvan het Spierekanaal. Over het Spierekanaal is de aanzet naar een brug te zien.

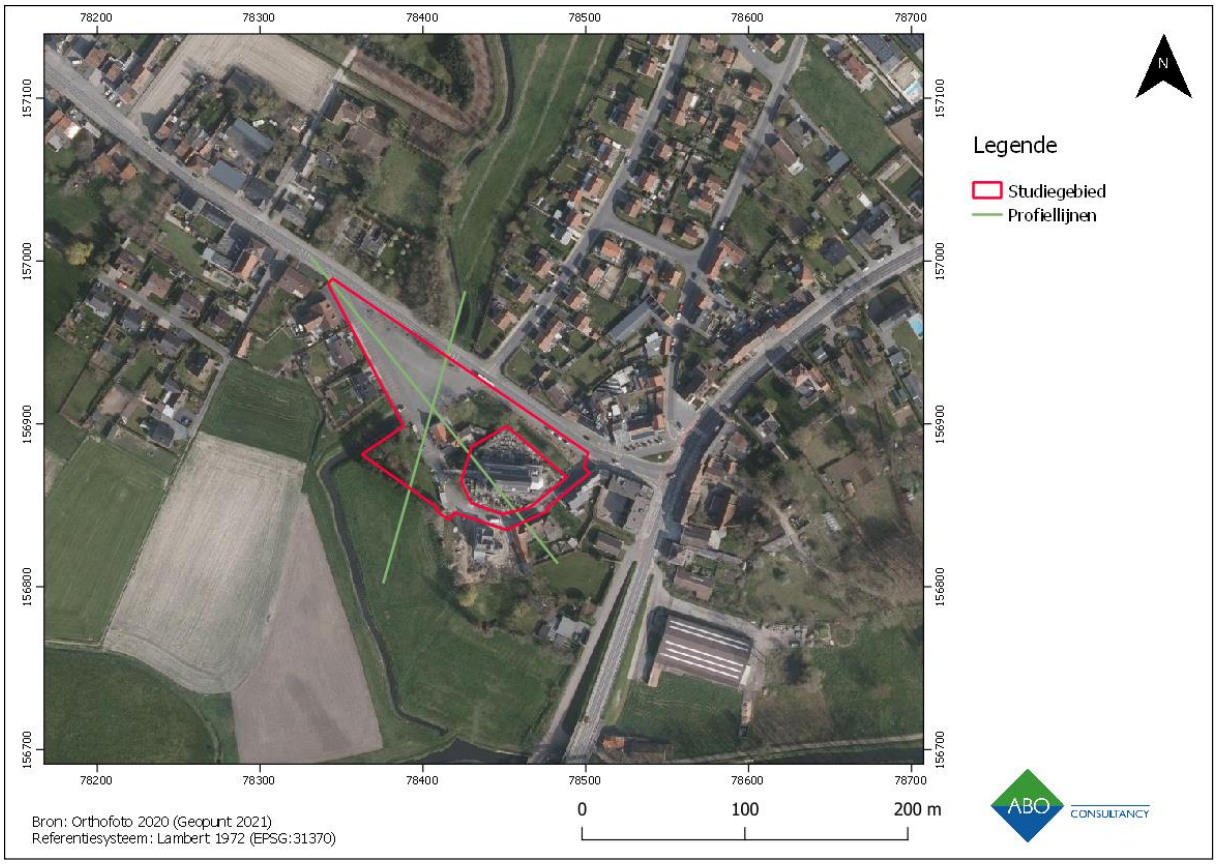

Figuur 18: Visuele weergave van de genomen hoogteprofielen bij het studiegebied (Geopunt 2021)

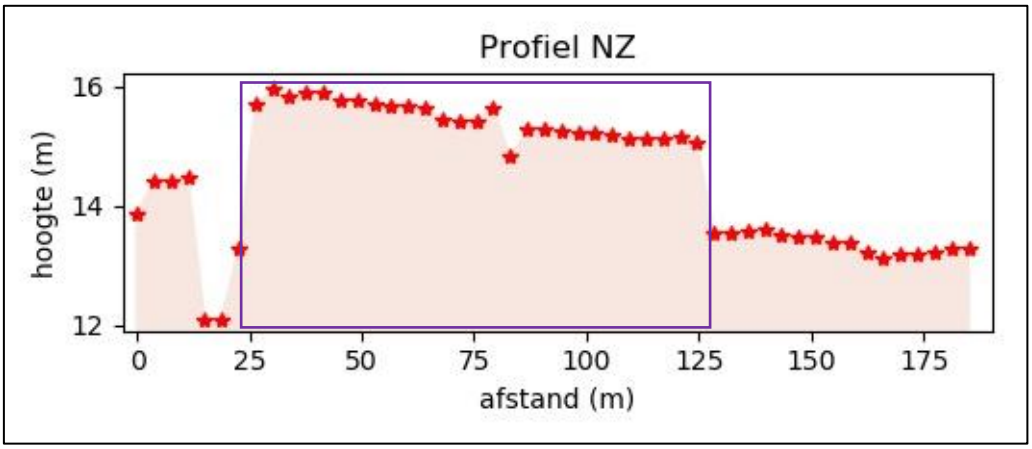

Figuur 19: Profiellijn west-oost (Geopunt 2021)

Op de profiellijn west-oost merken we binnen het studiegebied (paars kader) een vrij gelijkmatige hoogte op. Allicht is hier bij de aanleg van het plein al veel genivelleerd. Naar het zuiden toe (buiten het studiegebied) is een abrupte daling merkbaar. Ook de zone ten noorden van het studiegebied is lager gelegen en stijgt abrupt in de richting van het studiegebied.

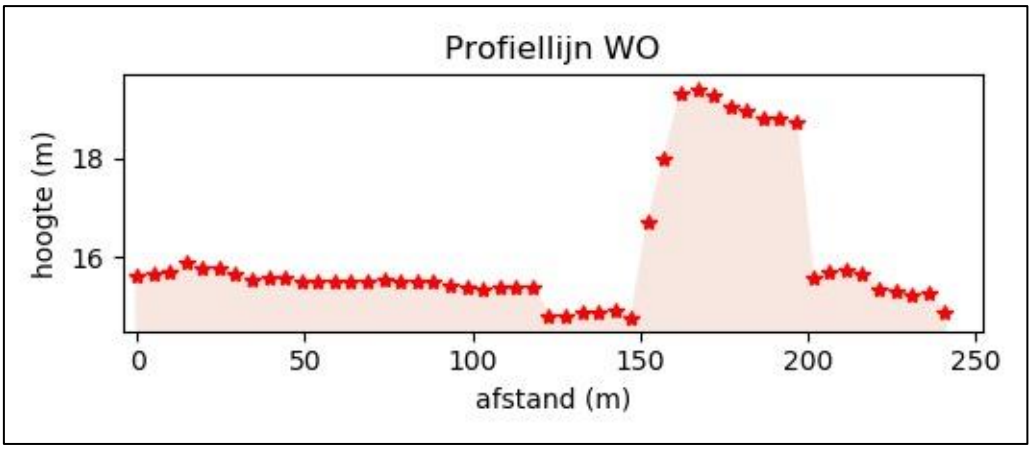

Figuur 20: Profiellijn west-oost (Geopunt 2021)

Op het hoogteprofiel met een west-oost oriëntatie (figuur 20) zien we dat er weinig hoogteverschillen zijn binnen het studiegebied. Enkel de zone van de kerk en het kerkhof (artificieel opgehoogd in de 18de eeuw) zijn een uitzondering. Deze maken echter geen deel uit van het studiegebied. Het verschil met het omringende gebied bedraagt ca. 2m. Het geringe hoogteverschil en de gelijkmatige ligging van de punten binnen het studiegebied duidt opnieuw op nivellering.

3.2 BODEMKUNDIGE SITUERING

3.2.1 BODEMKAART

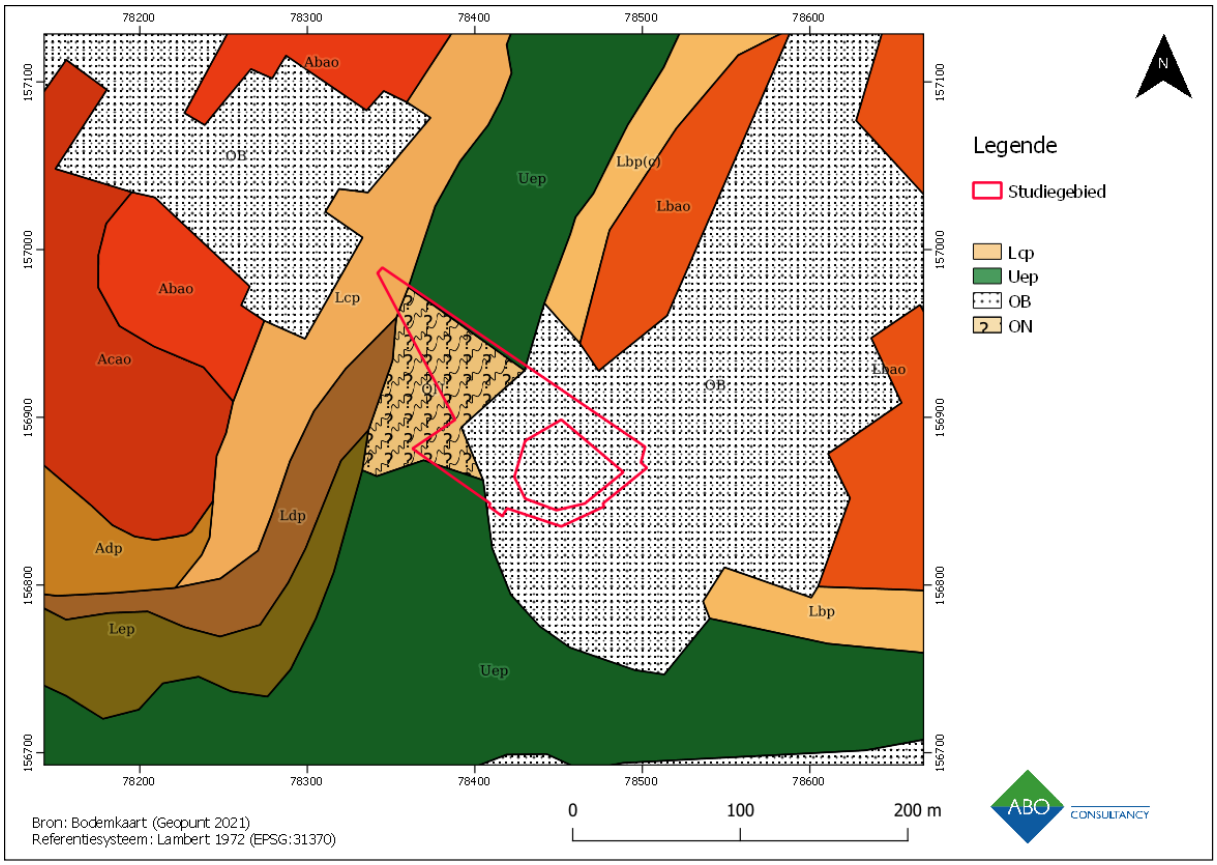

Figuur 21: Gedigitaliseerde bodemkaart (1:20.000) met aanduiding van het studiegebied (Geopunt 2021)

Binnen het studiegebied bevinden zich vier verschillende bodemtypes In het oosten van het studiegebied komt bodemtype **OB** voor, een door menselijk ingrijpen gewijzigde bodem waarvan het oorspronkelijke bodemtype niet meer achterhaald kon worden.

In het westen van het studiegebied komt voornamelijk bodemtype **ON** voor. Het gaat hier om een antropogeen opgehoogde grond. De grond werd hier vermoedelijk opgehoogd met een inkokering van de beek onder het plein door te laten lopen en om het plein vlak te laten aansluiten op de zone van de kerk. Hoewel niet met zekerheid gekend kan deze ophoging vermoedelijk in de loop van de 20ste eeuw geplaatst worden.

In het zuidwesten en noordwesten komt telkens nog een klein gebied gekarteerd als bodemtype **Uep** voor. Het gaat hier om een sterk gleyige, zware kleibodem die deel uitmaakt van de alluviale vlakte van de Grote Spierebeek. Deze natte grondwatergronden hebben een donker grijsbruine bovengrond die sterk humeus is. Deze rust op alluviaal materiaal, namelijk kleiig materiaal met veel roest. Op ca. 100 cm-mv wordt de kleur blauwgrijs. Deze gronden zijn permanent veel te nat en enkel geschikt als weiland. Zodevertrappeling komt veel voor.

In de uiterste noordwestelijke punt van het studiegebied komt bodemtype **Lcp** voor, het gaat hier om een matig droge, colluviale zandleembodem zonder profiel. De bouwvoor is meestal ca. 20 tot 30cm dik en donker grijsbruin. Het colluvium rust op een Tertiair substraat. De gleyverschijnselen beginnen op ca. 80-120cm-mv. Deze bodems zijn te nat in de winter maar gunstig in de zomer. Deze zijn geschikt voor landbouwactiviteiten.

3.2.2 QUARTAIRGEOLOGISCHE KAART

De Quartairgeologische sequentie type 3a (figuur 22) komt voor in het westen van het studiegebied en bestaat uit een laag fluviatiele afzettingen uit het Weichseliaan met daarboven een laag eolische afzettingen (zandig tot siltig) uit het Weichseliaan en mogelijk Vroeg-Holoceen. In combinatie met deze laag kunnen ook hellingsafzettingen uit het Quartair voorkomen. Daarboven bevindt zich nog een laag met fluviatiele afzettingen uit het Weichseliaan (holoceen en tardiglaciaal).

Type 3 wordt aangetroffen in het oosten van het studiegebied. Het gaat hier om een laag fluviatiele afzettingen uit het Weichseliaan met daarboven een laag eolische afzettingen (zandig tot siltig) uit het Weichseliaan en mogelijk Vroeg-Holoceen. In combinatie met deze laag kunnen ook hellingsafzettingen uit het Quartair voorkomen.

De Quartairgeologische kaart ter hoogte van het studiegebied duidt mooi de landschappelijke ligging aan. Het westen van het studiegebied bevindt zich binnen de alluviale vlakte van de Grote Spierebeek terwijl de het oostelijke gedeelte zich iets hoger binnen de eolische afzettingen net aan de rand van deze alluviale vlakte bevindt.

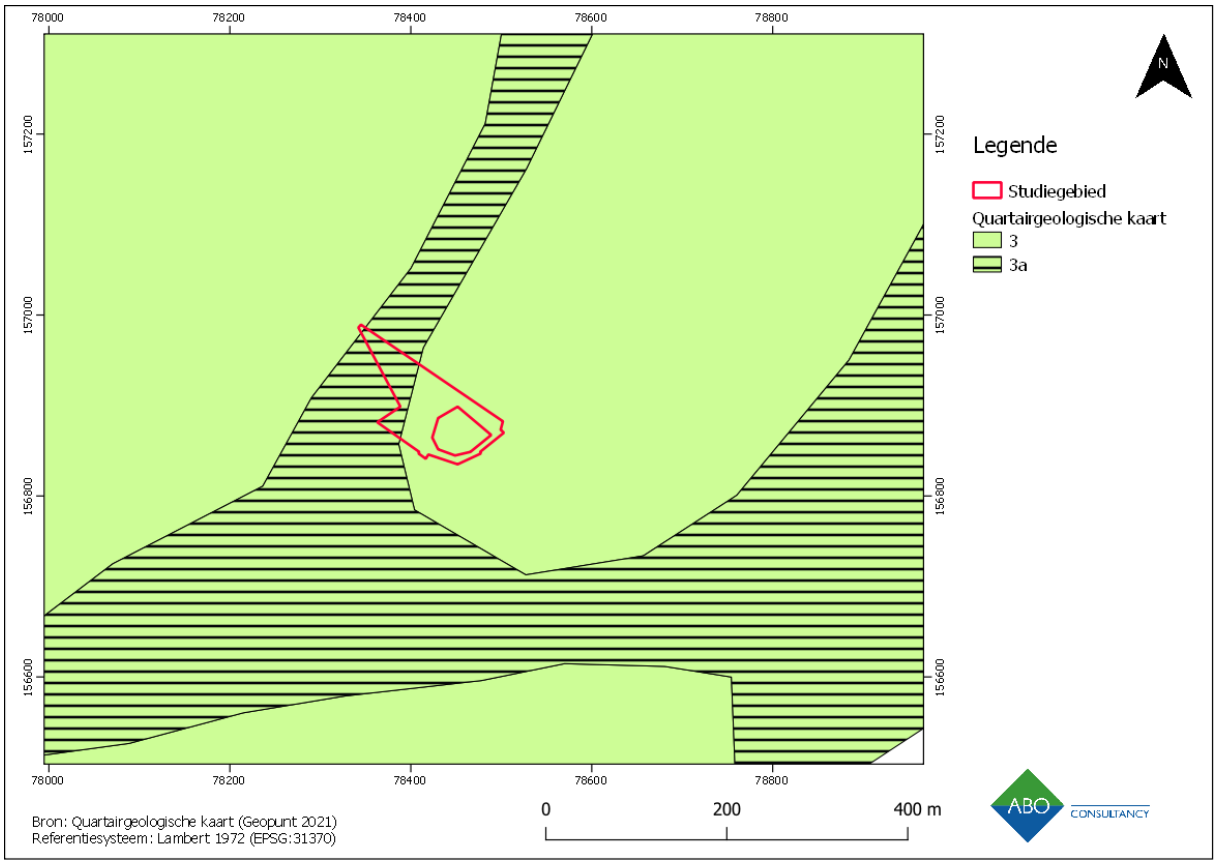

Figuur 22: Gedigitaliseerde Quartairgeologische kaart (1:200.000) met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2021)

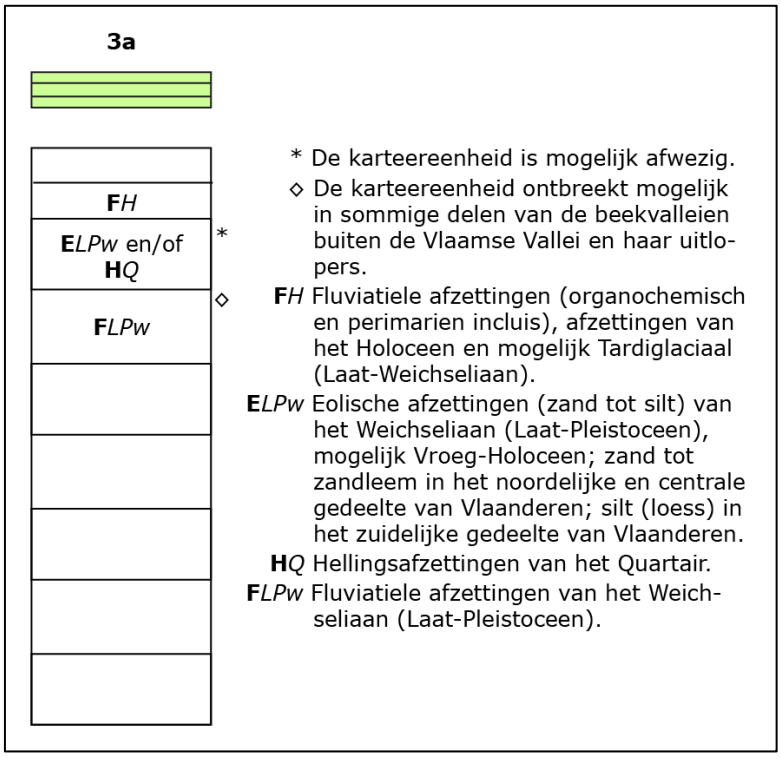

Figuur 23: Quartairgeologische sequentie in het westen van het studiegebied (Geopunt 2021)

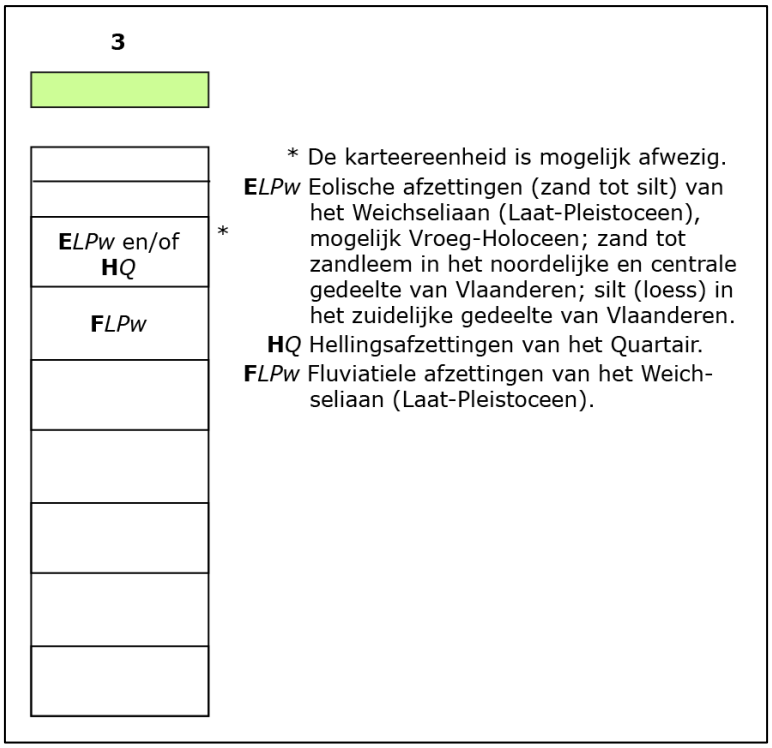

Figuur 24: Quartairgeologische sequentie in het oosten van het studiegebied (Geopunt 2021)

3.2.3 TERTIAIRGEOLOGISCHE KAART

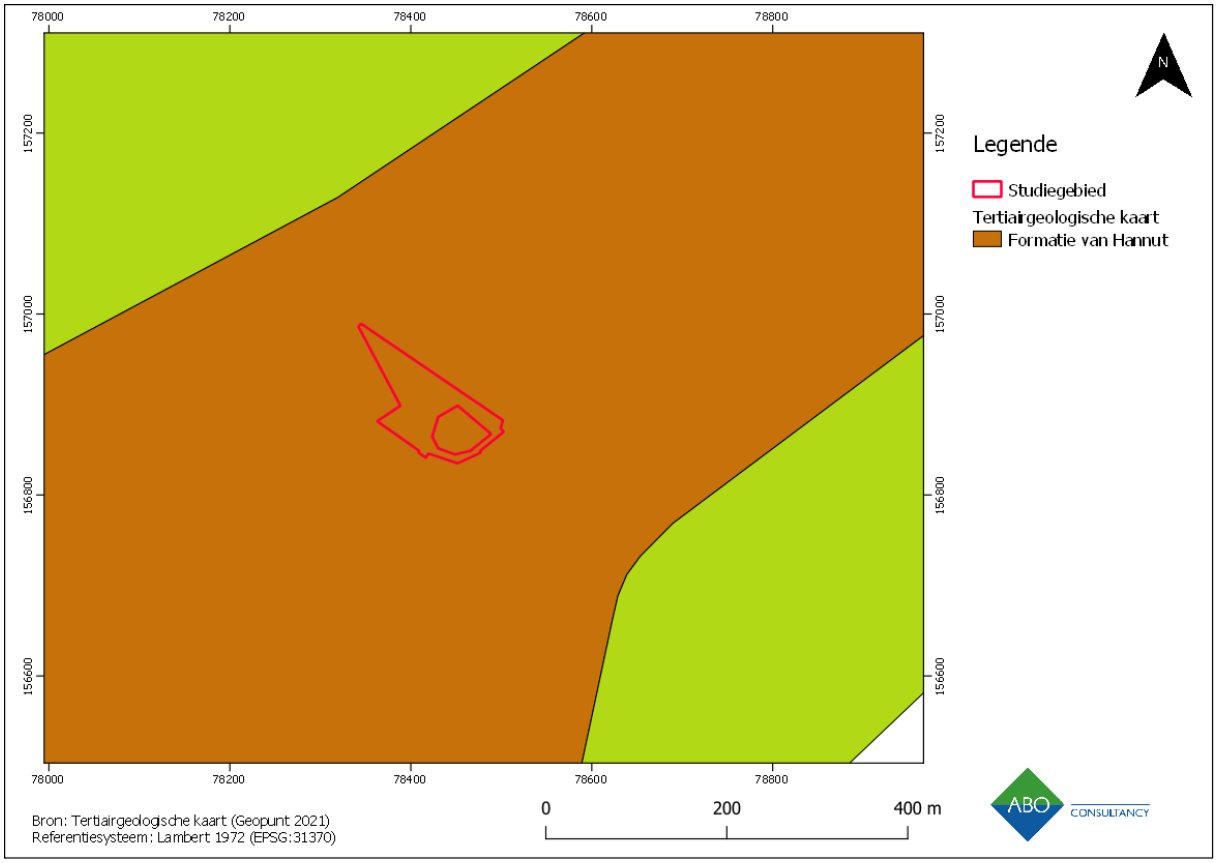

Figuur 25: Gedigitaliseerde Tertiairgeologische kaart (1:50.000) met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2021)

Het studiegebied maakt deel uit van de Formatie van Hannut. Het gaat hier om grijsgroen fijn zand met soms dunne, kleihoudende intercallaties. Plaatselijk komt zandsteen voor. Naar onder toe komt meer klei voor in de ondergrond.

3.2.4 BODEMEROSIEKAART

Binnen het studiegebied en de ruime omgeving is er geen informatie over de potentiële bodemerosie beschikbaar.

3.2.5 BODEMBEDEKKINGSKAART

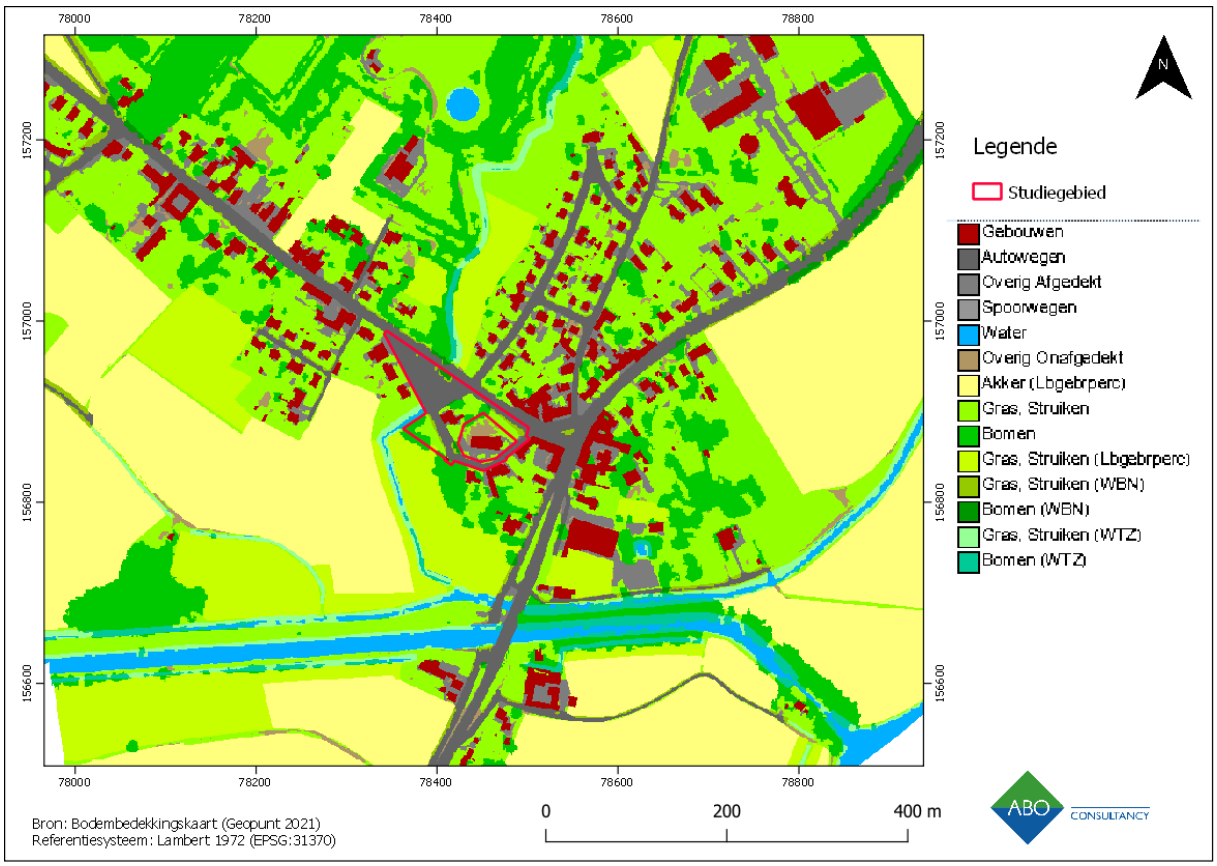

Figuur 26: Bodembedekkingskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2021)

Op de bodembedekkingskaart (figuur 26) zien we dat het plein in het westen van het studiegebied staat aangeduid als verharding. In het oosten staat de weg rond de kerk aangeduid en de woningen Robecijnplein 4 en 6. Voor het overige staat een groenzone aangeduid. Ten noorden van het studiegebied zijn de dorpswoningen te zien met daarrond groenzones. Ten zuiden van het studiegebied bevinden zich voornamelijk landbouwpercelen.

4 ASSESSMENTRAPPORT: ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS

Geraadpleegde bronnen hoofdstuk 4 met betrekking tot archeologische voorkennis	Toelichting
Inventarissen	
Inventaris archeologische zone	Deels binnen beschermde archeologische site
Landschapsatlas	Relevant, cf. 4.1 (geïntegreerd)
Inventaris bouwkundig erfgoed	Relevant, cf. 4.1 (geïntegreerd)
Beschermde monumenten	Relevant, cf. 4.1 (geïntegreerd)
Beschermde stads- en dorpsgezichten	Relevant, cf. 4.1 (geïntegreerd)
Centraal Archeologische Inventaris	Relevant, cf. 4.2
Archeologienota's waarvan akte genomen is	Relevant, cf. 4.3
Inventaris historische stadskern	Buiten historische stadskern
Inventaris gebieden waar geen archeologie te verwachten valt (GGA)	Buiten GGA
Wereldoorlog relicten	Relevant, cf. 4.1 en 4.5 (geïntegreerd)
Andere historisch/ archeologische relicten	Geen relicten in de buurt (< 1km)
Cartografische bronnen	
Fricxkaart (ca. 1712)	Geraadpleegd maar niet relevant.
Villaretkaart (ca. 1745-1748)	Relevant, cf. 4.1.5
Ferrariskaart (ca. 1770-1778)	Relevant, cf. 4.1.5
Atlas der Buurtwegen (ca. 1840)	Relevant, cf. 4.1.6
Vandermaelenkaart (1846- 1854)	Geraadpleegd maar niet relevant.
Popp kaarten (1842-1879)	Geraadpleegd maar niet relevant.
Orthofoto's (1952-2017)	Geraadpleegd maar niet relevant.

Tabel 1: Tabel met geraadpleegde bronnen

4.1 SPIERE-HELKIJN: EEN BEKNOPTE HISTORISCHE SCHETS

Spiere-Helkijn is een fusiegemeente gelegen op de taalgrens met faciliteiten voor de Franstalige minderheid in het zuiden van de provincie West-Vlaanderen.

Het projectgebied is gelegen aan het Robecijnplein in het dorp Spiere, op ongeveer 285 m ten noorden van de dorpskern. De oudste geschreven bronnen over het dorp zijn met zekerheid terug te voeren naar de elfde eeuw, wanneer in 1105 de naam “Spiere” opduikt in archiefbronnen. Over het middeleeuwse Spiere is er weinig geweten.

De recentere geschiedenis van het dorp wordt door Onroerend Erfgoed als volgt samengevat: ‘*Tijdens het ancien régime behoort de parochie Spiere deels tot het Doornikse Graafschap (het Nederhof) en deels tot het graafschap Vlaanderen (het Opperhof). Het huidige grondgebied Spiere bestond uit verschillende heerlijkheden. De twee belangrijkste droegen de naam van de parochie: namelijk het Opperhof van Spiere (La Haute Court d’Espierres) en het Nederhof van Spiere (La Basse Court d’Espierres). Beide hoven bezitten de hoge justitie, een baljuw en een bank van zeven schepene*

De kerk van Spiere is gewijd aan de heilige Amandus. De oorsprong van de bidplaats zou teruggaan tot 840, maar daarvan is geen enkel bewijs teruggevonden. Het patronaat van de parochiekerk behoort toe aan het O.-L.-Vrouwekapittel van Doornik. Oorspronkelijk behoort de parochie Spiere kerkelijk bij het bisdom Doornik-Noyon (vanaf 1146 Doornik). Vanaf 1801 wordt het bij het pas opgerichte bisdom Gent gevoegd en in 1834 tenslotte wordt de parochie ondergebracht bij het bisdom Brugge.

Wanneer de hertog van Bourgondië, Filips de Goede (1396-1467) een zoutbelasting wil heffen, breekt in Vlaanderen een hevige opstand uit. Tijdens de gevechten kunnen 200 opstandelingen ontsnappen en verschuilen zich in de dorpskerk van Spiere. De graaf geeft het bevel om de kerk in brand te steken, waarna alle opstandelingen worden vermoord. In 1524, gedateerd via een datumsteen in de toren, wordt in elk geval een nieuwe kerk gebouwd op een vermoedelijk kunstmatig opgeworpen heuvel.

Tijdens de 16de eeuw wordt de streek getroffen door een verzwakte economische toestand en godsdiensttroebelen. Op 9 augustus 1566 breekt in Krombeke de beeldenstorm uit. Tijdens deze godsdiensttroebelen wordt ook de kerk van Spiere zwaar beschadigd. Het kerkinterieur wordt volledig vernield en vervangen. In 1619 worden de nieuwe altaren ingewijd.

In 1635 verklaart Frankrijk de oorlog aan Spanje (1635-1677). De oorlog wordt eerst uitgevochten in Picardië en Artesië, maar vanaf 1644 in Vlaanderen. Tijdens deze oorlog wordt de kerk opnieuw herhaaldelijk geplunderd door Franse troepen. Ook het neerhof van het kasteel wordt in brand gestoken.

Na het verdrag van Nijmegen (1678) wordt een verdedingslinie aangelegd ter beveiliging van de kasselrij van Rijsel. Er komen onder meer 30 schansen tot stand tussen Menen en Spiere. Deze linie, de z.g. "Spiere-linie", is voorzien van een gracht en een aarden wal.

Tijdens de Spaanse Successieoorlog worden nieuwe plannen van de Fransen, om de verdedigingslinie tussen Kortrijk en Helkijn te versterken, verijdeld door de komst van de hertog van Marlborough die zijn intrek nam in het kasteel van Helkijn. Van daaruit veroverde hij Menen en Rijsel. Hierop moesten de Franse legers zich terugtrekken uit de kasselrijen van Kortrijk en Oudenaarde en het Doornikse. Deze veldtocht eindigt in 1713 met de Vrede van Utrecht.

In de 18de eeuw verkeert de kerk in een erg vervallen toestand. In 1754 wordt de kerk, met uitzondering van de toren afgebroken en volledig herbouwd. Ook het meubilair wordt volledig vervangen. In het tiende jaar van de republiek bevindt de kerk zich echter alweer in een vervallen toestand. In 1890 wordt

de kerk opnieuw afgebroken. De toren, die dateert uit 1524, wordt behouden. Een jaar later wordt de kerk, onder leiding van de Kortrijkse achitect J. Carette, heropgebouwd. Het ontwerp zou van J.B. Bethune zijn. De parochie wordt ook voorzien van een nieuwe neogotische pastorie en parochiezaaltje. Een groot deel van de kosten wordt gedragen door baron del Fosse d'Espierres.

In 1839 wordt het Spierekanaal gegraven, in de vallei van de sterk meanderende Zwarte Spierebeeke. Het kanaal is 8,4 kilometer lang en verbindt de Schelde met de Deule en is bedoeld om steenkool van Mons naar het noorden van Frankrijk te transporteren. Op 10 december 1843 wordt het kanaal opengesteld. In die periode wordt echter ook in Noord-Frankrijk steenkool ontdekt waardoor het kanaal algauw een deel van zijn economische functie verliest. In 1949 wordt het kanaal overgenomen door de Belgische Staat. Wanneer enkele fabrieken in de tweede helft van de 20ste eeuw hun deuren sluiten, vermindert de scheepvaart op het kanaal. Op 5 juli 1985 vaart de laatste boot op het kanaal. Daarna worden enkele sluizen vastgebetonneerd waardoor er geen scheepvaart meer mogelijk is. Nu wordt het kanaal bezocht door toeristen en wandelaars.

In 1877 wordt door het bestuur van de Belgische Spoorwegen beslist om een spoorlijn tussen Avelgem-Herseaux aan te leggen. Drie jaar later wordt de 15,3 km lange spoorlijn nr. 85 geopend. Ze wordt voornamelijk gebruikt door grensarbeiders die in Noord-Frankrijk werken. Het station van Spiere wordt gebouwd in 1881. In 1959 werd de lijn afgeschaft en sluit het station.

Op 4 november 1918 brandt de kerk van Spiere volledig uit. Enkel de buitenmuren bleven behouden. De kerk wordt volledig gerestaureerd tussen 1920 en 1925 volgens de plannen van Carette van 1891' (Onroerend Erfgoed 2021a).

4.2 BESCHERMENDE BOUWKUNDIGE EENHEDEN

De kerk van Spiere (Heilig Hart), in het midden van het onderzoeksgebied heeft wellicht een vroegmiddeleeuwse oorsprong, als we de schriftelijke bronnen mogen geloven. Het monument (ID14220) is erkend als bouwkundige erfgoed (figuur 27).

De parochiekerk van Spiere is neogotisch van bouwstijl en heeft een omringend kerkhof. De huidige kerk, met uitzondering van de toren, wordt opgetrokken tussen 1891 en 1893. Binnen de dorpskern heeft de kerk een beeldbepalende en uitzonderlijke ligging op een kunstmatig aangelegde heuvel. Ook de inplanting van de kerk is uitzonderlijk, doordat de 'voorgevel' of westgevel naar de vallei is gericht en niet naar de dorpskern. Ten oosten van de kerk is er een open vlakte tot aan de Spierebeek en het Spierekanaal. Ten westen van de kerk is een monumentale trap die leidt naar de kerk en het omringend kerkhof (Onroerend Erfgoed 2021b). De kerk werd vernield door oorlog en heropgebouwd op het einde van de 15de eeuw. Uit deze periode stamt de huidige (vroeg)gotische toren in Doornikse steen (opschrift met datering). De rest van de kerk dateert van het einde van de 19de eeuw met verschillende herbouwfases door oorlog, onder meer tijdens de godsdiensttroebelen van de 16de eeuw (figuur 28). Eind 19de eeuw was kwamen de funderingen van de kerk bloot te liggen door de vele nivelleringen op het kerkhof rondom. In deze periode werd beslist om de zone van het kerkhof rondom de kerk op te hogen.

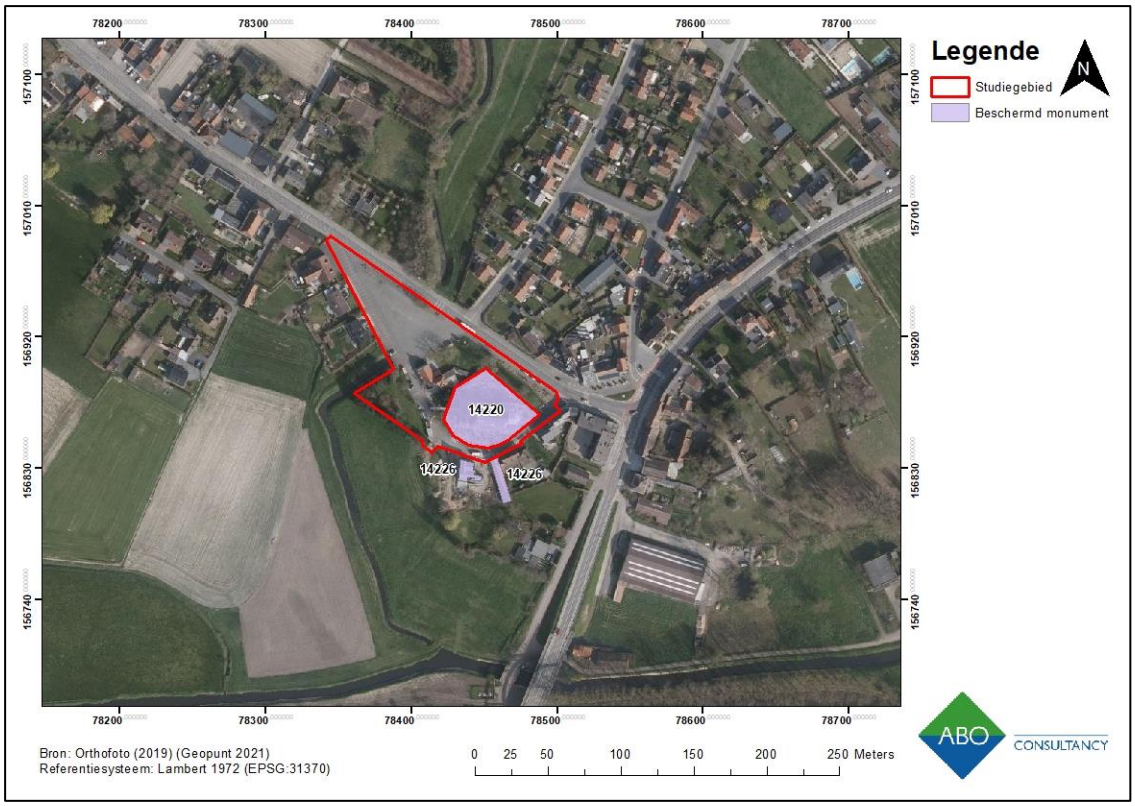

Figuur 27: bouwkundige erfgoed (ABO nv 2021)

Figuur 28: kerk van Spiere met monumentale toegangstrap (Beeldbank OE 20211)

Vermeldenswaard is het kasteeldomein van het kasteel van Spiere dat eveneens beschermd is als beschermend cultuurhistorisch landschap. Het domein situeert zich 400m ten noordwesten van het projectgebied, waar zich onder meer het 18de-eeuwse kasteel bevindt.

4.3 BESCHERMDE ARCHEOLOGISCHE SITE

Het onderzoeksgebied maakt deels uit van de beschermde archeologische midden-neolithische site 'De Hel'. Het deel rondom de kerk valt binnen deze juridische afbakening (Figuur 29. Hier stelt het Onroerend Erfgoeddecreet dat elke bodemingreep moet begeleid worden door archeologisch onderzoek.

Hierbij citeren we uit de bescherming van deze site (Onroerend Erfgoed 2021c): '*De midden-neolithische site De Hel is gelegen op een zandleemrug in het zuidoosten van Spiere, deelgemeente van Spiere-Helkijn. Deze rug flankeert in het oosten de alluviale vlakte van de Schelde en wordt in het westen en zuiden begrensd door de Grote en de Zwarte Spierebeek. Deze rug werd in de Michelsbergcultuur door de mens gebruikt om een aardwerk op te richten, maar de vindplaats is aanzienlijk groter. Men mag aannemen dat zelfs het dorp Spiere, gelegen op de zuidelijke punt van de rug, in de vindplaats ligt.'*

De midden-neolithische vindplaats werd in 1977 ontdekt. Tussen 1977 en 1988 zamelden J. Vanmoerkerke, G. Blancquaert en Ph. Despriet er door middel van veldkartering ruim 11.200 stukken lithisch materiaal in, die wijzen op een groot scala aan activiteiten in het midden-neolithicum. De vondsten waren verspreid over nagenoeg de hele zandleemrug, over een oppervlakte van ongeveer 23 ha. Systematische veldkartering van de noordelijke periferie door RAAP in opdracht van het agentschap Onroerend Erfgoed leverde bijna 1.200 extra vuurstenen artefacten op, waaronder enkele honderden werktuigen, zoals fragmenten van gepolijste bijlen, schrabbers en midden-neolithische pijlspitsen. De vondspreiding hiervan toont dat de site zich nog verder naar het noorden uitstrekt en ongeveer 33 ha bedraagt. De noordgrens van de vindplaats valt samen met een lichte reliëfovergang in het landschap.

Bij archeologisch onderzoek door de KU Leuven in de jaren 1990 werd Michelsberg aarden bolwerk aangetroffen en gedeeltelijk opgegraven. Daarbij ging de aandacht uit naar het walgrachtsysteem. Een eerste palissade werd vastgesteld over bijna 100m lengte. De palen waren vrij gelijkaardig in omvang, en waren in een funderingssleuf geplaatst. Op enkele meters van de palissade lag een brede, diepe gracht, die ook over een lengte van bijna 100m werd opgetekend. Er werden vijf doorgangen in de gracht vastgesteld, met een gemiddelde tussenafstand van 20m. De vullingslagen van de gracht geven aan dat net ten zuiden ervan een aarden wal heeft gelegen van ongeveer 4m breed. Centraal hierin was een palissade in een funderingsgreppel geplaatst. Ter hoogte van de vier doorgangen door de gracht was ook deze palissade onderbroken. Bij recent geofysisch onderzoek door ORBit/UGent en RAAP in opdracht van het agentschap Onroerend Erfgoed werd een groot lineair spoor in het verlengde van de bekende gracht aangetroffen, dat erop wijst dat de gracht zich nog verder naar het zuidoosten uitstrekt. De opgravingen leverden veel archeologisch vondstmateriaal op, bestaande uit aardewerk, lithisch materiaal en fauna-resten. Uitgebreide studies hiervan hebben geleid tot verschillende licentiaatsverhandelingen, een doctoraatsverhandeling en verschillende wetenschappelijke publicaties. Hierdoor is dit aardwerk het best onderzochte van zijn soort in Vlaanderen.

Bij geofysisch onderzoek in de noordelijke periferie van de site door ORBit/UGent en RAAP in opdracht van het Agentschap Onroerend Erfgoed werden verschillende grote anomalieën aangetroffen. Uit controlerend booronderzoek bleek dat het gaat om grote, diepe kuilen, waarvan enkele met verbrande grond. Eén daarvan is middels een kleine proefput onderzocht en dateert in het neolithicum. Dit toont aan dat de vindplaats ook tot in de periferie, dus ver buiten het gekende aardwerk, niet enkel mobiele vondsten maar ook neolithische sporen bevat.

Uit het assessment van de bewaring blijkt het volgende (Onroerend Erfgoed 2021c): '*De archeologische sporen bevinden zich vaak dicht onder het huidige oppervlak. Graafwerkzaamheden in het kader van*

bouwwerkzaamheden hebben dan ook delen van de midden-neolithische site vernield. De bebouwing is het dichtst in de historische dorpskern ten zuidzuidwesten van de voorgestelde beschermingsperimeter. De kavels zijn hier relatief klein maar grotendeels bebouwd. Naar het noord-noordwesten toe zijn de kavels groter en minder dicht bebouwd, maar enkel tussen de Hellestraat en de Oudenaardseweg, en ten zuiden van de Oudenaardseweg, is er nog voldoende open ruimte in de percelen om van een goede bewaringstoestand te kunnen spreken. De bebouwing is het meest open bij het nieuwe gemeenschapscentrum. Daar staan weliswaar enkele grote gebouwen, zoals het gemeentehuis en scholen, maar er zijn ook grote onbebouwde terreinen zoals de sportvelden.

De bewaringstoestand is het beste op de landbouwpercelen. Ook in een groot deel van de bebouwde zones ten zuidzuidwesten daarvan is nog voldoende open ruimte in de percelen voor een goede bewaringstoestand. Deze worden daarom opgenomen in de beschermingsperimeter.

De historische dorpskern van Spiere maakt waarschijnlijk ook deel uit van de midden-neolithische site, maar wordt omwille van de relatief slechte bewaringstoestand (kleine en grotendeels bebouwde percelen) niet in de beschermingsperimeter opgenomen. Ook de relatief dens bebouwde zone ten noorden van de historische dorpskern, ten westen van de Hellestraat, wordt om deze reden niet in de beschermingsperimeter opgenomen.

Het onderzoeksgebied valt dus buiten de beschermde archeologische site. Hoewel het oorspronkelijk deel uitmaakte van de midden-neolitische site, is er door (historische) bebouwing reeds veel verdwenen.

Interessant zijn ook de relicten uit andere periodes. Rond 1980 werd tijdens een veldprospectie een grote hoeveelheid Romeinse dakpannen aangetroffen ten oosten van de Oudenaardseweg, vlakbij de vermoedelijke kern van de midden-neolithische site. Onder leiding van Despriet van de Archeologische vereniging Zuid-West Vlaanderen werd ca. 600m² opgegraven in 1985 , waarbij een meerperiodensite aan het licht kwam. Hierbij bleek vooral de ijzertijdnederzetting van groter regionaal belang. De Romeinse sporen belichten eerder het ambachtelijke karakter (Delaruelle 2001)

4.4 CENTRALE ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS

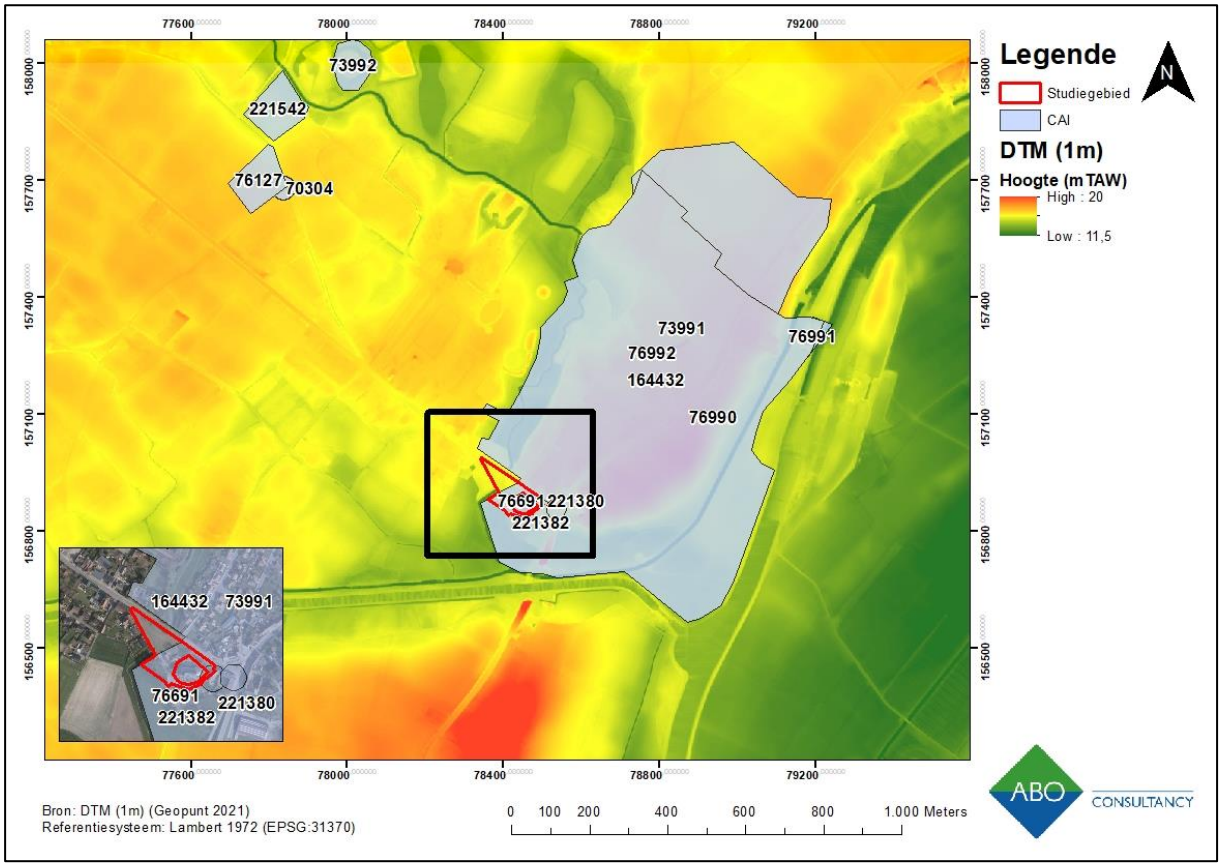

Figuur 29: CAI-meldingen op het DTM met afbakening onderzoeksgebied (ABO nv 2021)

ID	Omschrijving	Datering	Bron
73991	oppervlakteprospecties uit 1977 en meer recente oppervlakteprospectie uit 2004, Vondsten uit het neolithicum, ijzertijd en Romeinse dakpannen (imbrices)	neolithicum, ijzertijd, Romeins	Despriet 2005
76691	Prospectie en gravend vooronderzoek in heuvel van de kerk van Spiere; kunstmatige opgehoogd en aangelegd (terp).wellicht tijdens op einde late middeleeuwen (15de eeuw)	15de eeuw	Despriet 1978
76990	opgravingen 1985, vnl. vondsten uit de ijzertijd en Romeinse tijd	ijzertijd en Romeins	Delaruelle 2001
76991	noodonderzoek 1991 n.a.v. werken, venig pakket met neolithische artefacten en Gallo-romeinse scherven	neolithisch en Romeins	De Cock 1992
76992	1993-1995: opgravingen door de K.U.L. in site uit Michelsbergcultuur	Midden-neolithicum,	Vanmontfort et al. 2004

ID	Omschrijving	Datering	Bron
166432	Waarderingsonderzoek RAAP midden-neolithische site 'de hel' in kader van bescherming	Midden-neolithicum	Van Dijk 2013
221380	Vuurstenen schrabber tijdens veldkartering	steentijd	Despriet 2010
221382	Post-middeleeuws aardewerk tijdens veldkartering	17-19de eeuw	Despriet 2011

Tabel 2: Overzichtstabel van de CAI-meldingen in de directe omgeving (Centraal Archeologische Inventaris 2021)

Het projectgebied (figuur 29) heeft ook enkele vermeldingen in de CAI (ID76691; 221380; 221382). Uit archeologisch onderzoek (Despriet 1978) blijkt mogelijk dat de heuvel waarop de kerk van Spiere staat kunstmatige is opgehoogd en aangelegd. De funderingen en bouwmaterialen ,o.a. vloertegels, die men in de heuvel heeft aangetroffen, behoren wellicht tot een voorganger van de huidige (neo)gotische kerk. Mogelijk werd de ophoging aangebracht in de late middeleeuwen op basis van het aangetroffen reducerend gebakken (grijs) aardewerk. De kerk werd vernield door oorlog en heropgebouwd op het einde van de 15de eeuw. Uit deze periode stamt de huidige (vroeg)gotische toren in Doornikse steen (opschrift met datering). De rest van de kerk dateert van het einde van de 19de eeuw tijd met verschillende herbouwfases. Over de oudste geschiedenis van het kerkgebouw is weinig tot niets bekend, maar de oudste fase van de kerk gaat terug tot de Karolingische periode. (Agentschap Onroerend Erfgoed 2021b).

Interessant om de vermelden zijn twee CAI waarnemingen (ID221380; 221832). Beide handelen over evaluerend terreinonderzoek (voornamelijk veldkartering) tussen huisnummer 5 en 15 aan het Robecijnplein net ten oosten van het koor van de kerk. Hier werd naast een vuurstenen schrabber, vooral aardewerkfragmenten uit de 17-19de eeuw aangetroffen, met o.a. grijs reducerend gebakken, bruinrood loodgeglazuurd; faïence, Steengoed (Bouffioulx, Sars-Les-Poteries) en pijpfragmenten (Despriet 2010; 2011).

Deze gegevens sluiten aan bij de afbakening van de midden-neolithische site 'de Hel' gelegen op een opvallende zandrug tussen twee beekvalleien waar het Robecijnplein deel van uitmaakt (ID73991; 76991; 76991; 164432). Het valt echter niet binnen de beschermde archeologische site (cf. hst 4.4), waardoor dit minder relevant is voor de archeologische waardering van het projectgebied voor deze archeologienota.

Iets verder binnen een straal van 1 km rondom het plangebied bevinden zich nog enkele andere minder relevante waarnemingen die werden opgenomen in de CAI. Zo verwijst CAI ID 73992 op ca. 1 km afstand van het plangebied naar de Motte van Spiere uit de volle Middeleeuwen. CAI ID's 76127 en 70304 staan in verband met de molen van het Hof van Spiere uit de Nieuwe Tijd.

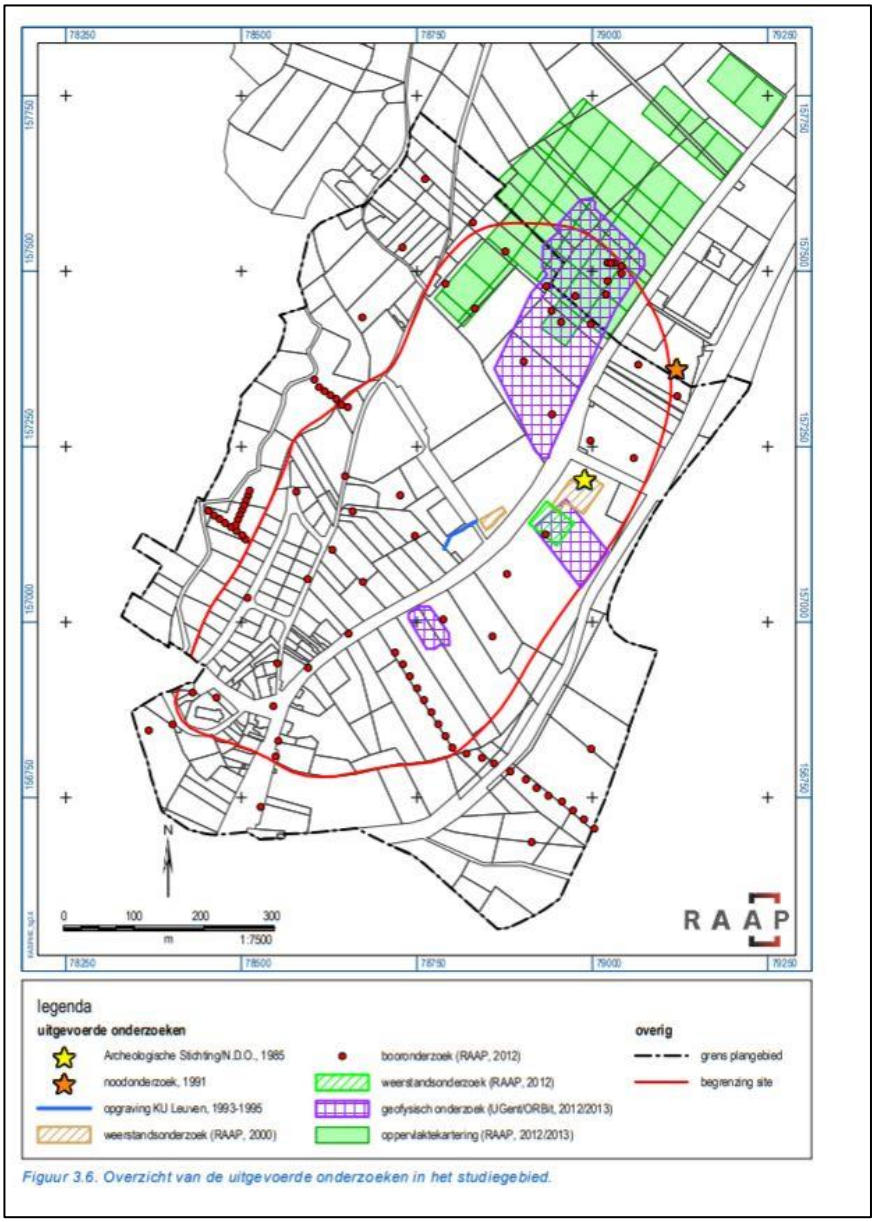

Figuur 30: De afgebakende site 'De Hel' (Van Dijk 2008)

4.5 ARCHEOLOGIENOTA'S WAARVAN REEDS AKTE GENOMEN WERD

Slechts één relevante archeologienota bevindt zich ca. 250m ten noorden van het projectgebied. Aanleiding voor de archeologienota was de vernieuwing van een achtertuin met zwembad (ca. 1054m². Deze werken vallen volledig valt binnen de begrenzing van de beschermde archeologische site "Spiere – De Hel" (cf. hst 4.4). Hierdoor moet er een archeologienota opgesteld. Uit de bureaustudie blijkt dat geplande werken vormen slechts gedeeltelijk een bedreiging voor de archeologische waarden in de ondergrond. Het archeologisch relevante sporenniveau kan voor het onderzoeksgebied worden vastgesteld op een diepte vanaf 65 cm-mv. De werken in de tuin kunnen zonder archeologisch onderzoek worden uitgevoerd, gezien er een buffer van 50cm is ten opzichte van de werken die maximaal 15cm in de bodem plaatsvinden. Voor de zone van het zwembad wordt wel een vervolgonderzoek voorgesteld, met name een werfbegeleiding.

Op basis van het bureauonderzoek van de Grote Spiere in het kader van een aanleg van een natuur-speelgebied kan vastgesteld worden dat het plangebied een verwachting heeft voor archeologische

resten vanaf het Laat-Paleolithicum tot en met de Late Middeleeuwen (Van Mierlo en Alma 2019). Deze verwachting kan opgemaakt worden op basis van de gunstige ligging van het plangebied, namelijk hoger gelegen dichtbij water. Voor het zuidelijke deel van het plangebied kan de verwachting op (vuursteen)sites uit het Paleolithicum en Mesolithicum afgeschaald worden omwille van de mate aan erosie door geulen. Voor dit terreindeel geldt enkel een verwachting op sporensites vanaf het Neolithicum. Enkel de poelen en de afgraving van de zuidelijke zone van het plangebied zullen een ingreep in de bodem veroorzaken die groot genoeg is om verder te onderzoeken. De overige ingrepen zullen eventuele archeologische resten niet verstoren of een te kleine oppervlakte verstoren.

De nota met ID 13115 behelst het onderzoek binnen deelgebied 2, deelgebied 1 zal conform de archeologienota later onderzocht worden (Lemahieu en Weekers 2019). Tijdens het proefsleuvenonderzoek zijn de archeologisch relevante afzettingen onderzocht op sporen en vondsten. Er werd geen vondstmateriaal aangetroffen die bij archeologische structuren horen, wel werd er vondstmateriaal aangetroffen in de eolische en fluviatiele afzettingen. Wat betreft sporen werden voornamelijk recente greppels en afvalkuilen aangetroffen. Enkele greppels zijn zichtbaar op kaartmateriaal uit de 19de eeuw en worden gezien als perceelgrenzen. Er moeten geen verdere maatregelen worden getroffen voor deelgebied 2.

Er zijn geen gebieden in de nabije omgeving weer geen archeologie meer te verwachten valt.

ID	Type onderzoek	Verwachting/Datering	Advies	Bron
10212	Bureaustudie	Neolithicum en later	Werfbegeleiding	Van der Waa 2019
11928	Bureaustudie	Neolithicum en later	Vooronderzoek in uitgesteld traject	Van Mierlo en Alma 2019
13115	Vooronderzoek met ingreep in de bodem	Neolithicum en later	Geen verdere maatregelen	Lemahieu Jonas, Weekers Bianca

Tabel 3: Tabel met archeologienota's in de omgeving van het studiegebied (Agentschap Onroerend Erfgoed 2018)

4.6 CARTOGRAFISCHE BRONNEN

4.6.1 FIGURATIEVE KAART UIT 1744

Figuur 31: Figuratieve kaart van de Schelde bij het dorp Spiere, opgemaakt door landmeter Albert de Bersaques in 1744 (Van der Waa 2019, figuur 15)

Figuur 31 geeft de toestand van het dorp weer in 1744, maar hier kan weinig informatie uit worden afgeleid. Hier is de toren uit de 15de eeuw wel duidelijk zichtbaar samen met de heuvel.

4.6.2 VILLARETKAART (CA. 1845-1748)

De contouren van de kerk en het omliggende landschap gedomineerd door de Spiere worden duidelijk weergegeven. De verhouding van dorp en de straten zijn identiek aan de Ferrariskaart.

4.6.3 FERRARISKAART (1771-1778)

Op de Ferrariskaart (1771-1778) is de kerk en het omringende kerkhof waar te nemen (figuur 32). Er is nog geen sprake van het Robecijnplein. De situatie rondom de kerk is moeilijk in te schatten. grondgebied binnen deze grens staat aangeduid als ‘Courtrai Flandre’, wat verwijst naar het burggraafschap Kortrijk. Het huidige stratenpatroon is grotendeels herkenbaar op het kaartbeeld, met de Helstraat en de Oudenaardseweg duidelijk zichtbaar.

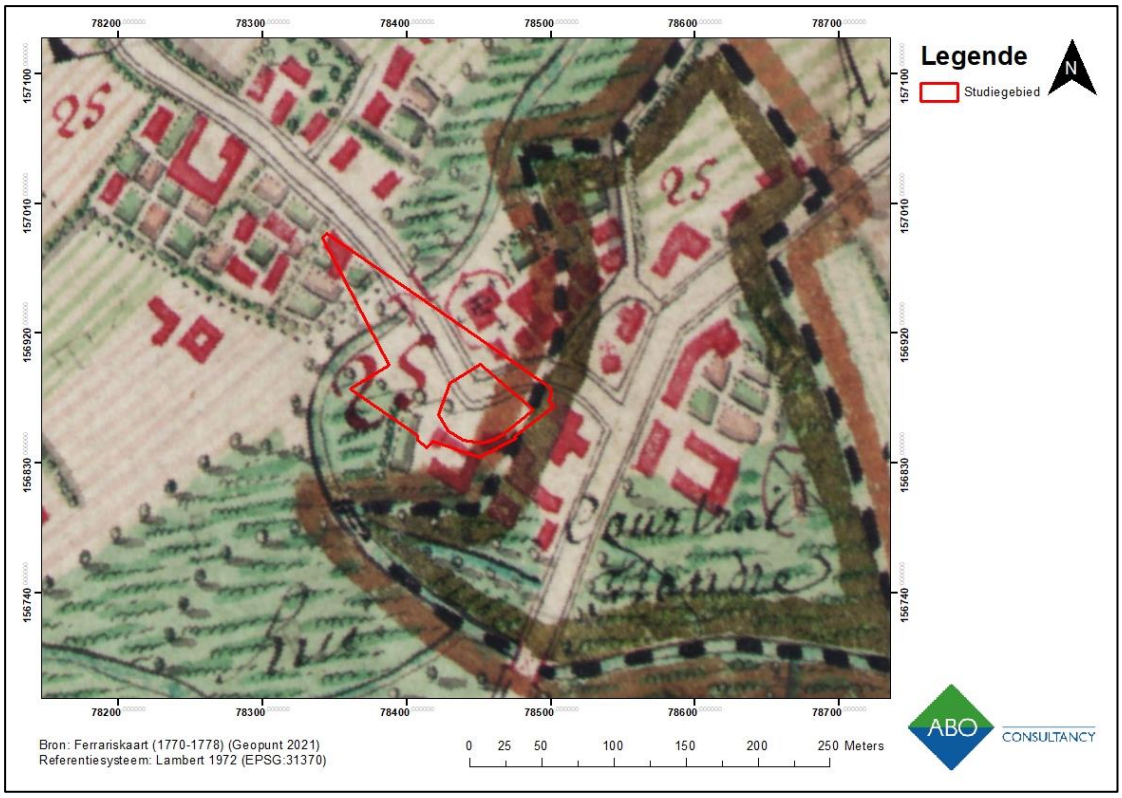

Figuur 32: Ferrariskaart (1770-1778; ABO nv 2021)

4.6.4 ATLAS DER BUURTWEGEN (CA. 1840)

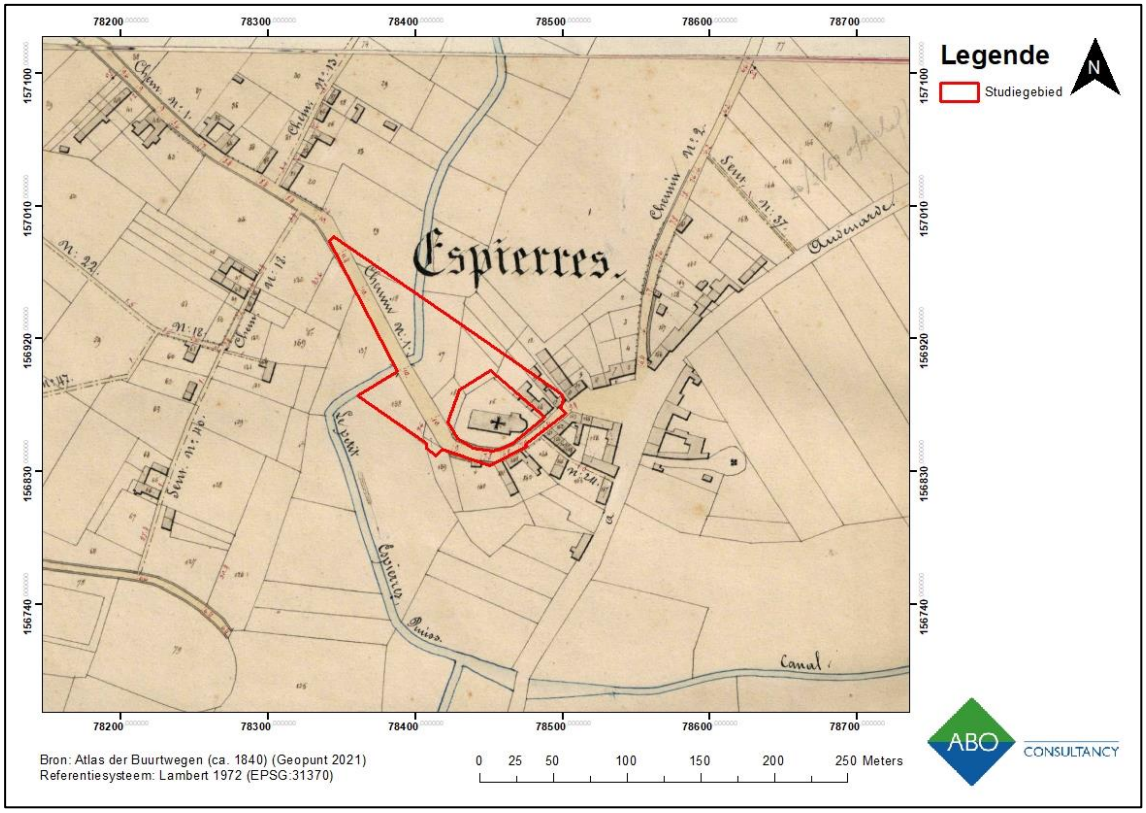

Figuur 33: Atlas der Buurtwegen (ABO nv 2021)

De Atlas der Buurtwegen vertoont een gelijkaardig beeld van een ruraal dorp met bebouwing vooral in het oosten van het dorp. De afbakening van het kerkdomein (met kerkhof) is niet af te lezen (figuur 33).

4.6.5 VANDERMAELENKAART (1846- 1854)

De Vandermaelenkaart geeft geen duidelijk beeld. De kerk is niet helder aangeduid, waar contouren niet vergeleken kunnen worden. Stratenpatroon is gelijkaardig aan 18de-eeuwse cartografische bronnen (figuur 34).

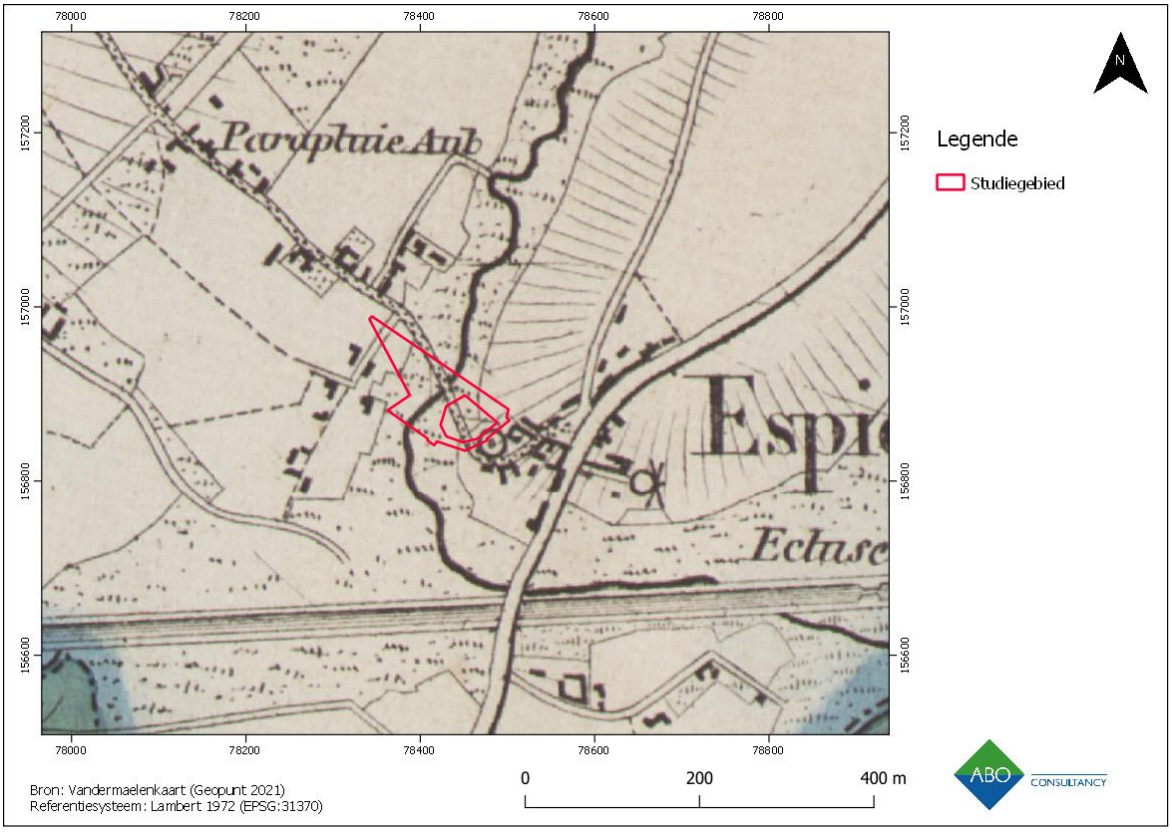

Figuur 34: Projectie plangebied op de Vandermaelenkaart (ABO nv en Geopunt 2021)

4.6.6 POPP KAARTEN (1842-1879)

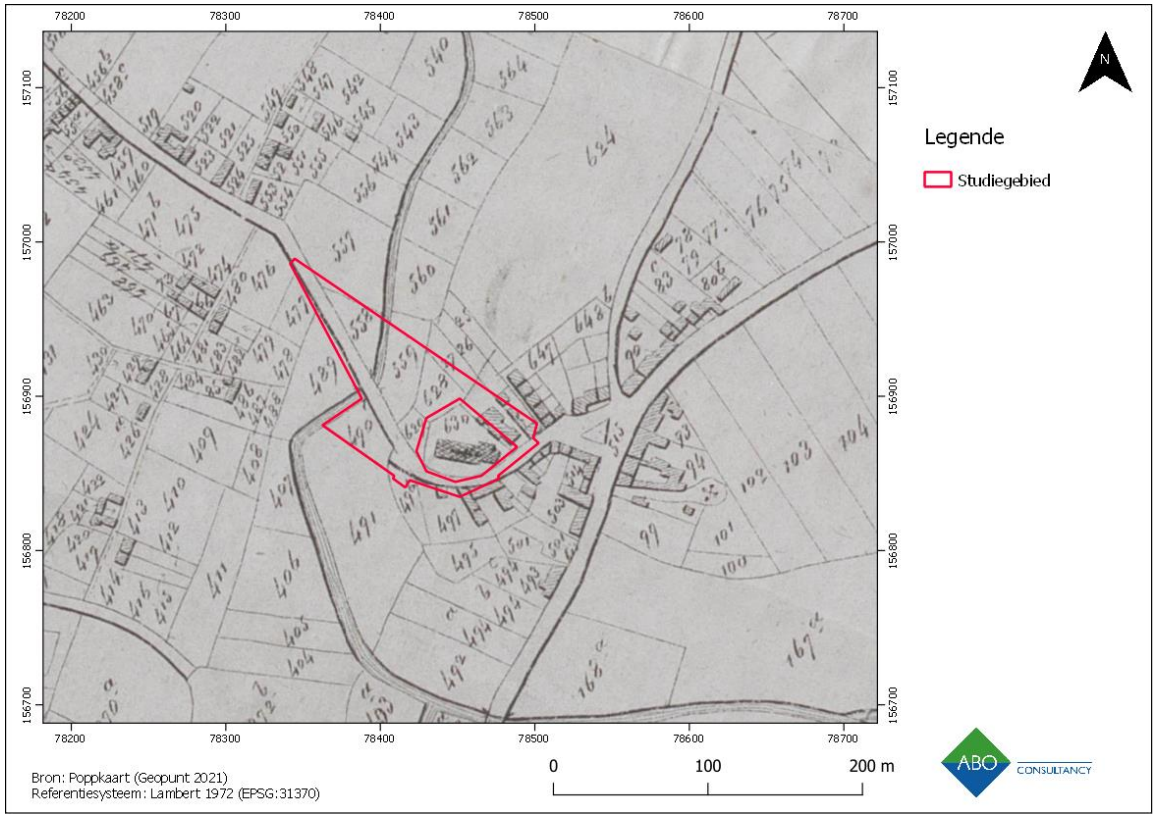

Figuur 35: Poppkaart (ABO nv en Geopunt 2021)

De Poppkaart geeft nog steeds dezelfde situatie weer met hoofdzakelijk de bewoning in het zuiden en oosten van de landelijke gemeente (Figuur 35).

5 CONTROLEBORINGEN

Op 24 maart 2021 werden door erkend archeoloog Jan Coenaerts 6 controleboringen binnen het studiegebied uitgevoerd. Deze werden ingeplant in de zuidoostelijke zone van het studiegebied die op de bodemkaart gekarteerd staat als zone **OB**. Gezien de noordwestelijke zone gekarteerd werd als 'antropogeen opgehoogde grond' werden hier geen controleboringen uitgevoerd. Figuur 35 geeft de inplanting van de controleboringen weer op de kaart.

Ter plaatse werd vastgesteld dat **boring 1** niet kon worden uitgevoerd wegens de aanwezigheid van een hoogspanningsleiding (Eandis). **Boring 3** kon eveneens niet worden uitgevoerd gezien onder de toplaag bestaande uit gras kasseien aanwezig waren.

Boring 2 en 4 dienden beide gestaakt te worden op recent puin. Deze puinlaag bevond zich op een diepte van ca. 25cm-mv en bestond onder andere uit betonbrokken en cement (Figuur 38).

Boring 5 vertoonde een ABC-sequentie. Deze boring werd gezet aan de rand van het talud achter de kerk. De A-horizont is ca. 50cm dik bestaat uit donkerbruine, humusrijke zandleem. In deze laag waren baksteenspikkels en mortelspikkels aanwezig.

De B-horizont heeft een dikte van ca. 40cm en bestaat uit lichtbruine zandleem. Deze horizont was vermengd met grovere brokken kalkmortel en baksteen (vermoedelijk te linken aan de historische ophoging rondom de kerk tijdens de 19de eeuw cf. hst. 4.2).

De C-horizont begint op een diepte van ca. 90cm-mv en bestaat uit lemig, geelbruin zand. Het gaat hier om Tertiair materiaal.

Boring 6 werd geplaatst op het hoogste punt van het talud achter de kerk. Hier bestond de toplaag opnieuw uit donkerbruin, humusrijk zandleem. Op ca. 45cm-mv begint een antropogeen, heterogeen ophogingspakket (eveneens in verband te brengen met de historische ophoging cf. hst. 4.2). Dit pakket is vrij humeus en bestaat uit zandleem, vermengd met baksteen en mortelbrokken. Op 85cm-mv werd de boring gestaakt op een baksteenmassief of grotere brokken baksteen.

Op basis van de uitgevoerde controleboringen kan de zuidelijke zone (boring 1 en 2) vrijgegeven worden. Deze zone is reeds verstoord door recente nutsleidingen en de aanwezigheid van een recente puinlaag. De zone gekarteerd op de bodemkaart als 'ophoging' bevindt zich vlakbij en lijkt wat meer uitgebreid dan op de bodemkaart werd aangeduid.

Boring 5 is de enige boring die niet gestaakt diende te worden (figuur 41). Hier werd een ABC-sequentie vastgesteld. Op basis van de kenmerken kan deze boring ingedeeld worden als bodemtype **Lba**. Het gaat hier om een droge zandleembodem met weinig duidelijke textuur B-horizont en een humeuze A-horizont. Boring 6 geeft duidelijk de antropogene, historische ophoging rondom de kerk aan.

Uit de controleboringen blijkt dat er door de aanwezige verstoring geen kans meer is op een goed bewaard bodemprofiel en dus op resten uit de steentijd. Hoewel boring 5 een ABC-sequentie vertoonde is ook hier de B-horizont vermengd met baksteen- en mortelspikkels.

Figuur 36: De inplanting van de controleboringen binnen het studiegebied (Geopunt 2021)

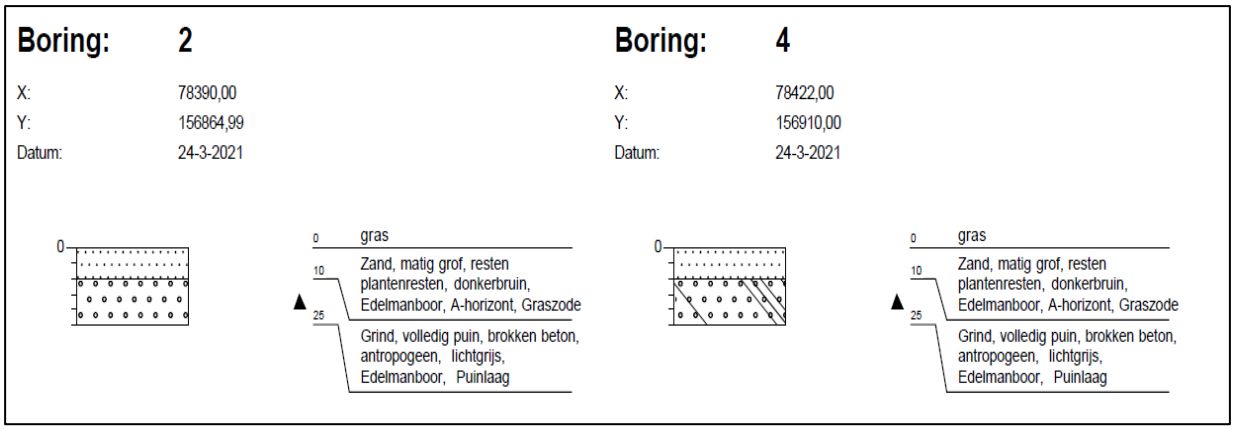

Figuur 37: Boorstaat boring 2 en 4 (ABO nv 2021)

Figuur 38: Foto boring 2 (ABO nv 2021)

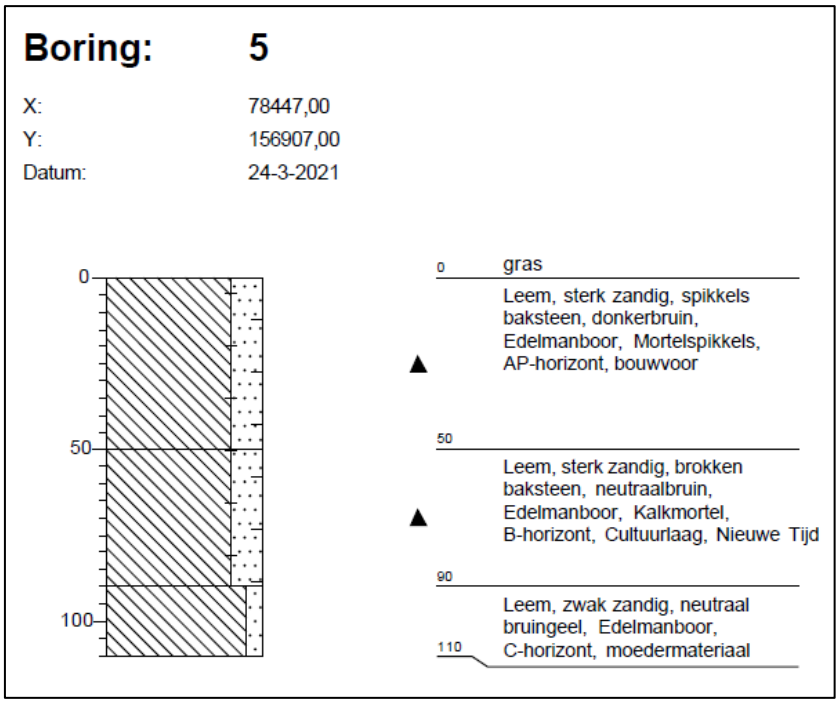

Figuur 39: Boorstaat boring 5 (ABO nv 2021)

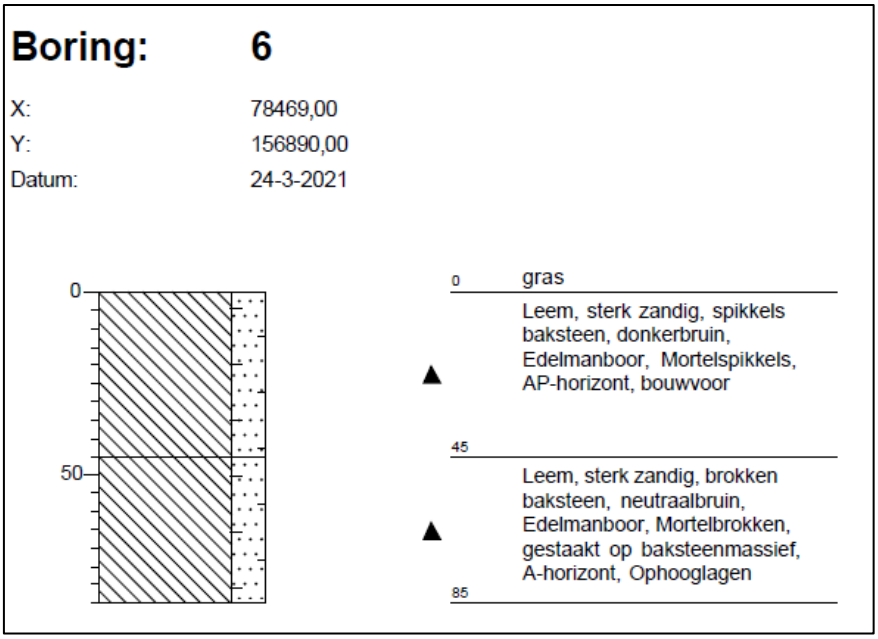

Figuur 40: Boorstaat boring 6 (ABO nv 2021)

Figuur 41: Foto boring 5 en 6 (ABO nv 2021)

6 BESLUIT

6.1 INTERPRETATIE EN DATERING

Topografisch ligt het onderzoeksgebied op een gunstige locatie binnen het lokale landschap. Het onderzoeksgebied ligt rondom de kerk met omringend kerkhof. De noordwestelijke helft van het studiegebied bevindt zich iets lager gelegen in het landschap binnen de alluviale vlakte van de Grote Spierebeek. Deze beek is ingekokerd onder het Robecijnplein. Binnen de zuidoostelijke helft van het studiegebied is de heuvel van de kerk en het kerkhof te zien. Deze werd artificieel opgehoogd, mogelijk al vanaf de late middeleeuwen. De zone ten noorden van het studiegebied (waar het dorp Spiere zich bevindt) bevindt zich iets hoger in het landschap, tussen de alluviale vlakte van de Grote Spierebeek in het westen en de Schelde in het oosten. De hoger gelegen locatie maakt deel uit van de zogenaamde 'hel van Spiere', een beschermde archeologische site. Eerder onderzoek toonde hier een midden-neolithische site aan, met ook gebruiksfases in latere periodes. Het projectgebied is hier een uitloper van. Echter de bebouwing heeft hier reeds de bodem zodanig antropogeen veranderd, dat dit geen deel uitmaakt van de beschermde archeologische site.

Aan het Robecijnplein, in het westen van het studiegebied, komt bodemtype **ON** voor. Het gaat hier om een antropogeen opgehoogde grond uit de 20ste eeuw in functie van de inkokering van de Grote Spiere en om het plein vlak te laten aansluiten op de zone van de kerk. Door de beperkte bodemingrepen (maximaal 50cm-mv) is hier geen archeologische verwachting meer. Historisch en archeologische bronnen bevestigen deze plaats als de rand van de beekvallei. In het oosten van het studiegebied ter hoogte van de verhoogde heuvel van de kerk komt bodemtype **OB** voor, een door menselijk ingrijpen gewijzigde bodem waarvan het oorspronkelijke bodemtype niet meer achterhaald kon worden.

In het zuidwesten en noordwesten komt telkens nog een klein gebied gekarteerd als bodemtype **Uep** voor. Het gaat hier om een sterk gleyige, zware natte kleibodem die deel uitmaakt van de alluviale vlakte van de Grote Spierebeek. Hier is nog wel een archeologische verwachting aanwezig.

De kerk van Spiere (Heilig Hart) gaat terug tot de vroege middeleeuwen , als we de schriftelijke bronnen mogen geloven. De huidige kerk, met uitzondering van de 15de-eeuwse Gotische toren, werd opgetrokken tussen 1891 en 1893. Binnen de dorpskern heeft de kerk een beeldbepalende en uitzonderlijke ligging op een kunstmatig aangelegde heuvel. Ook de inplanting van de kerk is uitzonderlijk, doordat de 'voorgevel' of westgevel naar de vallei is gericht en niet naar de dorpskern. Ten oosten van de kerk is er een open vlakte tot aan de Spierebeek en het Spierekanaal.

In het onderzoeksgebied zijn er ook enkele waarnemingen uit de CAI die de archeologische waarde van het onderzoeksgebied benadrukken. Zo blijkt dat de heuvel waarop de kerk van Spiere staat mogelijk kunstmatig is opgehoogd en aangelegd. Interessant om de vermelden zijn twee CAI waarnemingen tussen huisnummer 5 en 15 aan het Robecijnplein net ten oosten van het koor van de kerk. Hier werd naast een vuurstenen schrabber, vooral aardewerkfragmenten uit de 17-19de eeuw aangetroffen, duidend op de lange geschiedenis en grote archeologische waarde van deze locatie, al is het niet mogelijk op de exacte aard en bewaring hiervan op basis van een bureaustudie te bepalen.

Er werden zes controleboringen geplaatst in de zuidoostelijke zone van het studiegebied, buiten de op de bodemkaart aanwezige ophogingszone. Deze boringen geven duidelijk recente verstoring door nutsleidingen en een recente puinlaag aan in de zuidelijke zone van het onderzoeksgebied. Voor de zone ten noorden van de kerk ligt de situatie anders. Boring 5 vertoonde een ABC-sequentie. In de B-horizont werden wel baksteen- en mortelspikkels aangetroffen waardoor er geen sprake meer is van

een gaaf bewaard bodemprofiel en dus ook geen kans op onverstoorde resten uit de steentijd. Boring 6 toonde duidelijk de historische ophoging rondom de kerk aan. In deze zone is er dus wel nog een kans om archeologisch relevante lagen jonger dan de steentijd aan te treffen.

6.2 SAMENVATTING EN POTENTIEEL TOT KENNISVERMEERDERING

Deze archeologienota kwam tot stand in opdracht van de initiatiefnemer naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen in het kader van de heraanleg van het Robecijnplein te Spiere.

De impact van de werken op het bodemarchief is eerder beperkt voor de heraanleg van het wegdek (ca. 1.000m²), gezien de vernieuwing plaatsheeft in de reeds bestaande weg. Ook voor de heraanleg van het Robecijnplein (ca. 2.000m²) is de impact eerder beperkt, gezien de beperkte diepte van de werken en diepte van de bestaande verhardingen. Bovendien hebben de werken hier plaats in opgehoogde gronden nabij de ingekokerde Grote Spierebeek die onder het plein doorloopt. In deze opgehoogde zone is dan ook geen impact van de geplande werken te verwachten op eventuele archeologische resten. Ook de zone van het landschapsbalkon bevindt zich op basis van de bodemkaart in opgehoogde grond. Hoewel de werken hier tot ca. 1m-mv reiken valt ook hier geen impact op archeologische resten te verwachten.

Voor de wandelpaden lijkt de situatie anders. Hier is er een duidelijke archeologische verwachting vanaf het neolithicum, maar kan de bureaustudie geen eenduidig beeld verschaffen over de aard, bewaring en datering van mogelijke archeologische resten. De aanleg van nieuwe wandelpaden met drainage gaat tot ca. 1m-mv wat lijkt dieper te gaan dan de bestaande verhardingen met inbegrip van de bestaande fundering. Hier lijkt verder vooronderzoek dan ook aangewezen om eventuele archeologische resten te evalueren. Op basis van de controleboringen (cf. hst. 5) is er geen potentieel tot steentijd meer aanwezig. De zuidelijke zone kan worden vrijgegeven, gezien de controleboringen hier wezen op een vergaande verstoring d.m.v. van aanwezige nutsvoorzieningen en een recente puinlaag. De werken hier gaan tot ca. 1m-mv diep. Voor de zone ten noorden van de kerk ligt de situatie anders, hier kunnen nog resten jonger dan de steentijd worden aangetroffen.

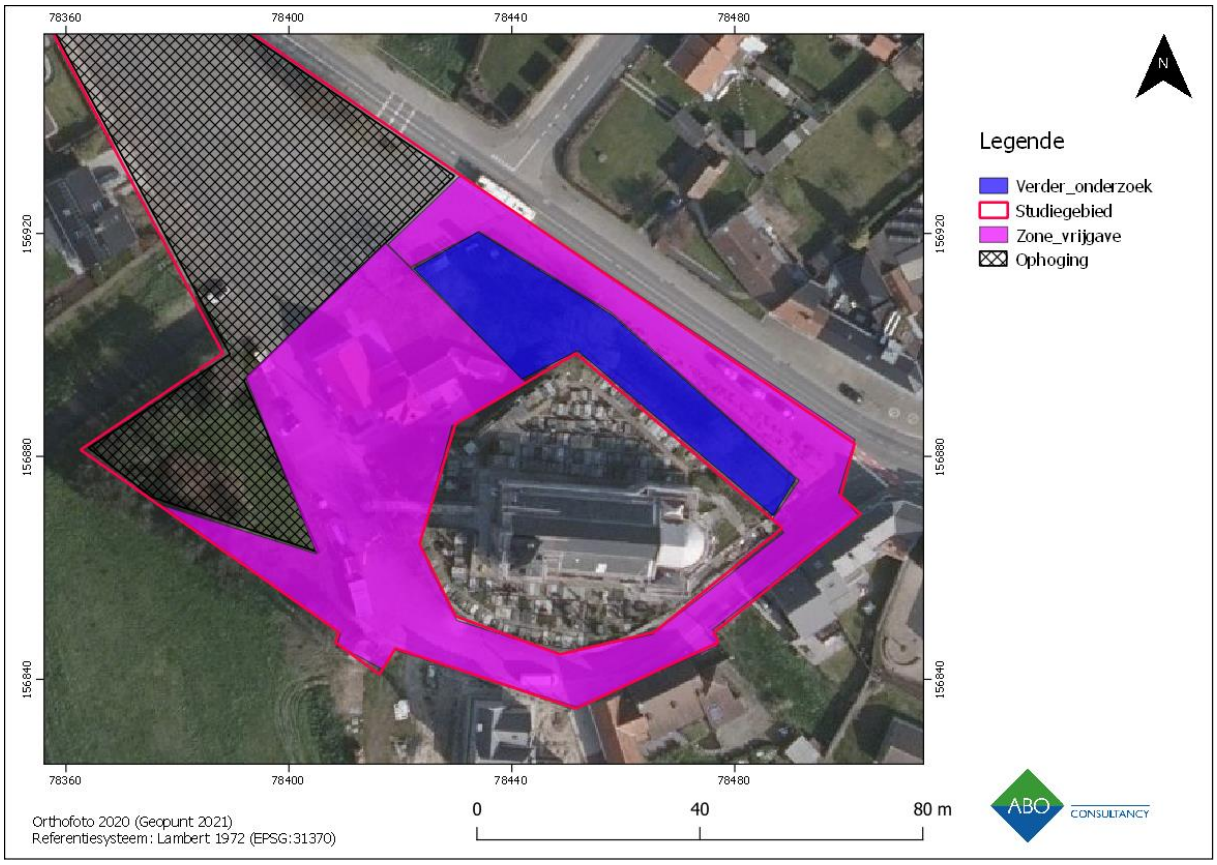

Figuur 42: Afbakening zone voor vrijgave (opgehoogde zone) en verder vooronderzoek (ABO nv 2021)

Op basis van bovenstaande argumenten wordt er voor de werken aan het Robecijnplein **geen verdere maatregelen in functie van archeologisch onderzoek geadviseerd. Het gaat hier om ca. 85% van het studiegebied. Voor de zone ten noorden van de kerk wordt verder vooronderzoek geadviseerd in de vorm van proefputten om de eventuele archeologische verwachting binnen deze zone (ca. 850m²) in kaart te brengen.** Dit wordt verder toegelicht in het Programma van Maatregelen.

7 BIBLIOGRAFIE

Agentschap Onroerend Erfgoed 2021a: Spiere [online] https://id.erfgoed.net/themas/14569 (Geraadpleegd op 16-03-2021)

Agentschap Onroerend Erfgoed 2021b: Parochiekerk Sint-Amandus en Heilig Hart met omgevend kerkhof [online] https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/72283 (Geraadpleegd op 12-02-2021)

Agentschap Onroerend Erfgoed 2021c: Middenneolithische site De Hel [online] https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/304237 (Geraadpleegd op 16-03-2021)

De Cock, S. 1992. Spiere (gem. Spiere-Helkijn). Noodopgraving bij de normalisatie van de Grote Spierebeek. *Westvlaamse Archaeologica* 8 (3). 74.

Despriet, Ph. 1978, Het oudheidkundig bodemonderzoek in het arrondissement Kortrijk in 1976, in: *De Leiegouw, jg*. XX, afl. 1, p. 99-116.

Despriet P., Opgravingen 2011, archeologie Zuid-West-Vlaanderen, Kortrijk, 2010.

Despriet P., Opgravingen 2011, archeologie Zuid-West-Vlaanderen, Kortrijk, 2010.

Delaruelle S. 2001: De vroege en late La Tene-bewoning van Spiere/"de Hel" (W.-Vl.), Lunula 9, 77-79.

Van Mierlo, T. & Alma, X. 2019. Bureauonderzoek ooronderzoek Spiere-Helkijn Grote Spiere, Onuitgegeven rapport VEC 465.

Lemahieu, J. & Weekers, B. 2019. Vooronderzoek Spiere-Helkijn Grote Spiere, Onuitgegeven rapport VEC 664.

Van Dijk X., 2008. Archeologische evaluatie en waardering van de middenneolithische site Spiere 'De Hel' (Spiere-Helkijn, provincie West-Vlaanderen). Eke: RAAP.

van Dijk X. 2013: Archeologische evaluatie en waardering van de middenneolithische site Spiere 'De Hel' (Spiere-Helkijn, provincie West-Vlaanderen), RAAP rapport 2712, Weesp.

Vanmontfort, B.; Geerts, A-I.; Casseyas, C., Bakels, C.; Buydens, C.; Damblon, F.; Langohr, R.; Van Neer, W.; & Vermeersch, P., 2004, De Hel in de tweede helft van het vijfde millenium V. Chr. Een midden-Neolithische enclosure te Spiere (prov. West-Vlaanderen), in: Archeologie in Vlaanderen 8, 2001-2002, Brussel, 2004, p. 9-77.